

Fig. 1. Kirken set fra landevejen. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The Church seen from the highway.*

VIGERSLEV KIRKE

SKOVBY HERRED

Vigerslev optræder første gang i kilderne i 1300-tallet, da »Wiiszløff sckoff« og siden »Viiszloffh« omtales.[1] Herefter er landsbyen løbende nævnt i 1400-tallets kilder,[2] mens kirken er omtalt 1418, da den lejede en grund til Frille Christensen.[3] Af middelalderlige sognepræster kendes hr. Anders 1421,[4] hr. Peder 1447, hr. Jørgen 1469, Anders Jensen 1499,[5] og hr. Jens Persen 1532,[6] der også blev kirkens første lutheranske præst. Som alle herredets øvrige kirker betalte Vigerslev 15 mark under landehjælpen 1524-26.[7]

Kirken var 1554 i dårlig forfatning, og det blev kirkeværgerne forundt at bruge Kronens part af tiende til reparation. 1588 var Vigerslev den første kirke, Jacob Madsen visiterede som ny biskop over Fyns Stift.[8]

Efter reformationen 1536 var kirken i Kronens eje og forblev det frem til 1674, da Anna Margrethe von Götzen på Findstrup (nu Holstenshuus) fik *patronatsretten* til Vigerslev med annekset Veflinge samt kirkerne i Fraugde (s. 3517), Ulbølle, Vester Skerninge og Svanninge (Svendborg Amt).[9] På dette tidspunkt udgjorde Vigerslev Kirkes tiende 38 tønder og 4 skæpper hartkorn samt landgilde af tre gårde i Tågerud, Farstrup og Kelleby. Allerede 17. februar 1675 overdrog von Götzen patronatsretten til Vigerslev og Veflinge kirker til Bendix Hans von Buchwald til Langesø,[10] der også 1679 byttede en gård i Søndersø for de tre førnævnte gårde tilhørende kirken.[11] Kirken lå herefter til Langesø og kom som sådan under baroniet Holstenshuus (oprettet 1779). Dette ejerforhold gjorde sig gældende frem til overgangen til *selveje* 1913.[12]

Kirken ligger nordligst i det langstrakte sogn. Sognet har historisk set haft en ganske lav befolkningstæthed, og det eneste større beboelsesområde i dets nordlige del er selve Vigerslev, som omgives af mindre bebyggelser i Farstrup, Rue og Vedby; alle cirka 2,5 km fra Vigerslev. Sognets befolk-

Fig. 2. Kirken set fra luften. Foto Sylvest Jensen 1939. – *The Church seen from the air.*

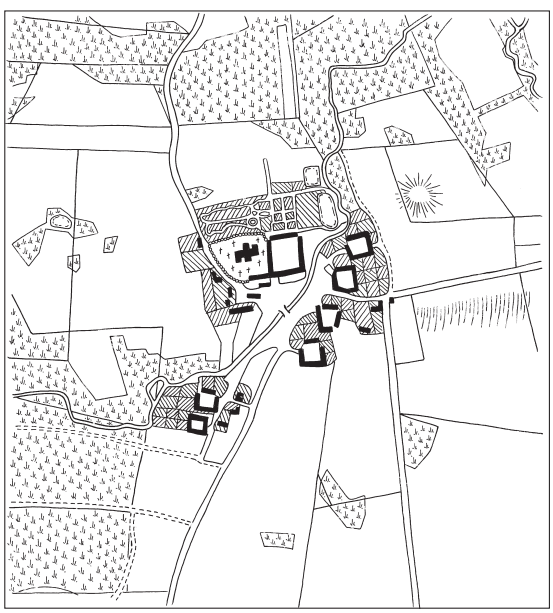

Fig. 3. Matrikelkort. 1:10.000. Målt af Undsgaard 1793. Tegnet af Freerk Oldenburger 2020. – *Cadastral map.*

ningsmæssige tyngdepunkt har siden 1800-tallets anden halvdel været Morud, der ligger centralt i sognet og i fordelagtig nærhed af Rugårdsvej mellem Odense og Middelfart. Som følge heraf besluttedes det 1870 at lade sognets sydlige del betjene af en nyopført filialkirke, Langesø Skovkapel (s. 6223). Befolkningsudviklingen i 1900-tallet, navnlig efter etableringen af Den Nordvestfynske Jernbanes Bogenselinje i 1911, har blot forstærket denne udvikling, så Morud nu udgør sognets naturlige centrum. Her har den stedlige sognepræst bolig, og en stor del af sognets aktiviteter foregår fra filialkirken.

Vigerslev Kirke er beliggende i den nordvestlige del af landsbyen mellem Ørritslevvej og Søndersøvej med adgang fra førstnævnte. Kirken har sin forhenværende (†)præstegård som nabo mod øst, og mod nord er der udsigt over marker.

Kirkegården har bevaret sine gamle skel mod såvel præstegården som Ørritslevvej, og kun mod

nord er den blevet udvidet. Det skete først 1888[13] og senest 1971;[14] begge gange ved indlemning af et stykke af præstegårdshaven. 1819 blev kirkegården beskrevet som planeret og godt vedligeholdt, ligesom den var inddelt i gravsteder og beplantet.[15] 1842 blev et antal aske- og elmetræer fældet på kirkegården. En parkeringsplads blev anlagt 1978, men omdannet 2007 efter tegning af landskabsarkitekt Marcel Crutelle.[14]

Hegn. Kirkegården hegnes mod Ørritslevvej af et lavt, bevokset kampestensdige, der har gammel hævd. Det vestre dige blev omsat 1844,[16] og 1884 blev hele diget omsat.[17] Den yngre, nordre del af kirkegården hegnes af et tilsvarende dige, dog af kløvet kamp.

Indgange. Hovedindgangen syd for tårnet består af en køreport flankeret af fodgængerlåger. Alle tre åbninger har stakitlåger med skrå overkant og hænger i firkantede granitpiller; de to midterste med topkugler. Mod præstegården er der i kirkegårdens sydøstlige hjørne etableret en trappe og fodgængerindgang med stakitlåge. Endelig er der etableret to indgange i diget mod Ørritslevvej. Dels er en stakitlåge hængt i sandstenspiller 1935 etableret, hvor kirkegårdsudvidelsen slutter sig til de ældre arealer.[18] Dels er en smal stakitlåge hængt i træstolper etableret i kirkegårdens nordvestlige hjørne.

†*Indgange.* En middelalderlig port syd for kirken fandtes endnu o. 1830 (jf. fig. 4). Kirkens indgange blev repareret 1631 og var atter brøstfældige 1665.[19] En dobbeltfløjet †indgang til præstegården tegner sig stadig igennem de to murede piller nord for toiletbygningen.

Bygninger. Ligkapellet er opført i 1800-tallets slutning, formentlig som en del af kirkegårdsudvidelsen 1888. Det lille kapel er opført af røde teglsten med kamtakkede gavle og tegltag.

Kirkens forhenværende (†)*præstegård* er opført 1844 øst for kirkegården, oprindeligt som en firlænget gård i bindingsværk med stråtag (fig. 3-4).[20] Præstegårdens vestlænge tjente som kirkelade frem til 1947,[17] da arkitekt Ejnar Mindedal Rasmussen, Otterup, forestod en ombygning af den nordre del af længen til toiletbygning, mens den søndre del blev revet ned sammen med præstegårdens østlænge; sydlængen var allerede nedrevet på dette tidspunkt (jf. fig. 2). 1985 blev der indrettet graverkontor i bygningen. Toiletbygningen er nu indlemmet i kirkegårdens matrikel og fremstår

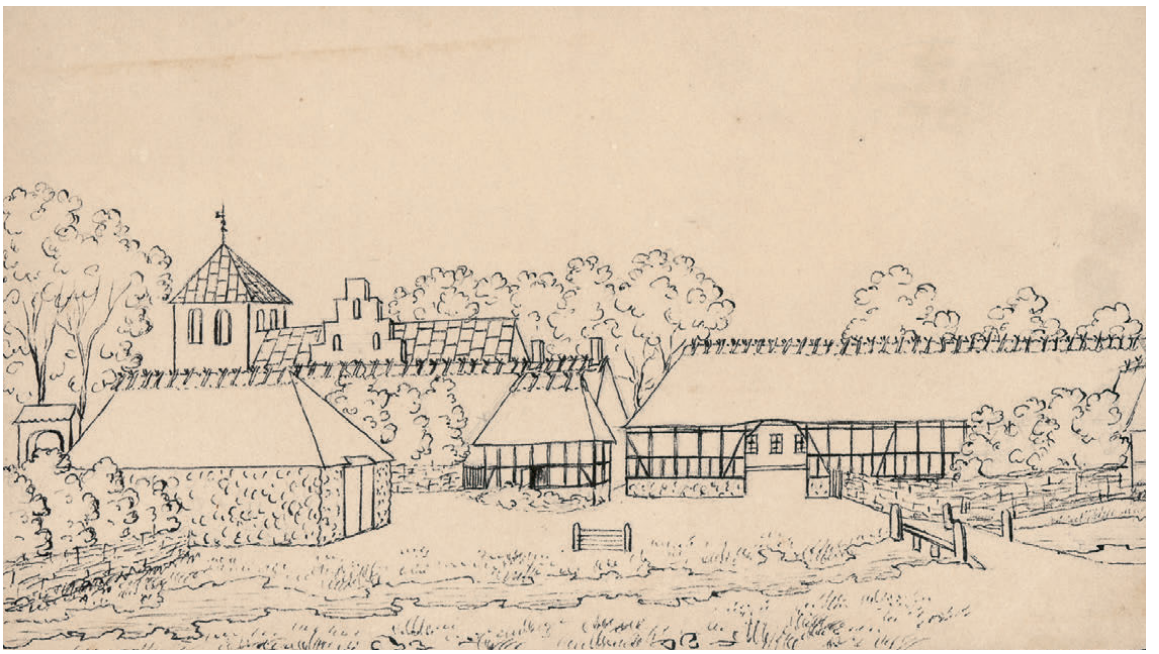

Fig. 4. Vigerslev i 1830'erne. Tegning af Niels Ringe i NM. – *Vigerslev in the 1830s.*

Fig. 5. Skibet fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The nave from the south.*

som en hvidpudset murstensbygning med valmtag af røde tegl.[21] Nordøst for kirkegården, ved kirkens parkeringsplads, er etableret et materialskur. Selve præstegården ved kirken blev frasolgt 1973 og er erstattet af en præstebolig i Morud, der er tegnet af murermester Svend Aage Andersen.

†*Bygninger.* Kirkens degnebolig var opført i kirkegårdens sydøstlige hjørne mod Ørritslevvej, tæt op ad præstegården. De ældste kort over landsbyen viser, at den vestre del af bygningen tjente som skolestue.[22] Af en tegning udført o. 1830 af Niels Ringe, der var ansat af historiker Lauritz Vedel Simonsen på Elvedgård, ses det (fig. 4), at der syd for kirken var en †degnebolig og et mindre udhus med have med tre indgange.[22] Syd for haven var rejst en 'vognport', som også rummede to sygestuer. 1914 blev der givet tilladelse til opførelse af et 'nødtørftshus for kvinder' på den nordlige del af kirkegårdsudvidelsen.[17]

Fig. 6. Kvaderstenssokkel (s. 6179), genbrugt på korets nordøsthjørne. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Ashlar footing, reused in the north east corner of the chancel.*

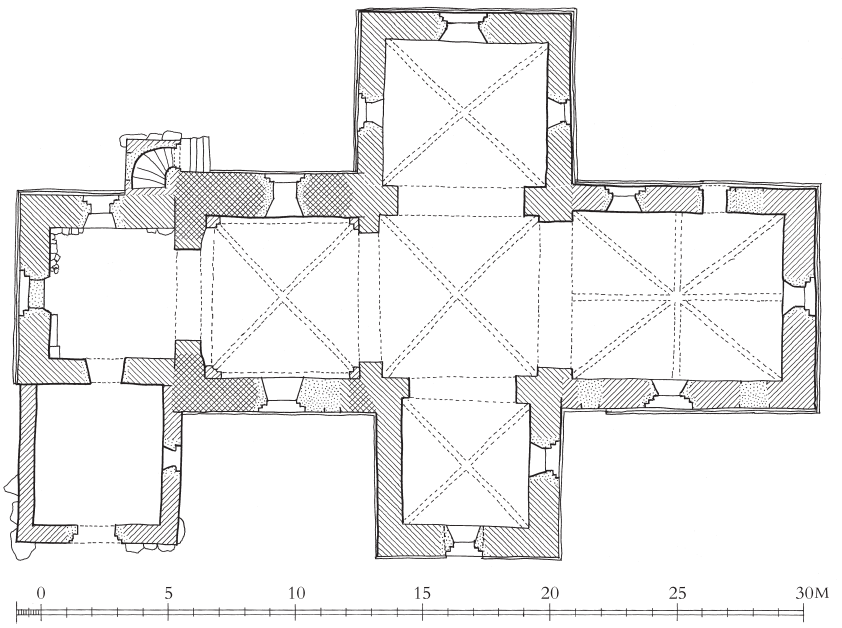

Fig. 7. Plan. 1:300. Målt og tegnet af Martin Wangsgaard Jürgensen 2020. Signaturforklaring s. 11. – *Plan. Key on p. 11.*

BYGNING

Kirkens ældste del er det romanske skib, idet bygningen blev ombygget og udvidet flere gange i løbet af senmiddelalderen. Rækkefølgen for disse arbejder er ikke længere helt klar. Skibets østende lader til at være blevet ombygget som et samlet projekt, der indbefattede hvælvene i skibet, sydkapellet og langhuskoret. Kapellet ved skibets nordside hører muligvis også til dette arbejde. Et tårn kom til i vest, og et våbenhus opførtes ved tårnets sydside. Orienteringen er solret.

Den *romanske kirke* er kun bevaret i den vestlige del af skibets langmure samt i dele af den vestre gavltrekant, resten er forsvundet under senere byggearbejder ved kirken. Der kan således ikke længere udledes meget omkring den første stenkirkes udseende. Det bemærkes dog fortsat, at nordmuren (ca. 1,6 m tyk) har været betydeligt kraftigere end sydmuren (ca. 1,2 m tyk).[23] Langmurene er rejst over en dobbelt *sokkel*, hvis nedre led står med let hulet skråkant, mens det øvre led afsluttes afrundet med en rille (s. 5630, fig. 11). I facaderne er murene rejst i store, veltilhuggede *granitkvadre*, hvilket at dømme efter mængden af genbrugte kvadre i kirkens senmiddelalderlige dele også har været tilfældet i de nu forsvundne partier af bygningen. Indvendig er murene sat med hele og kløvede *marksten*. Øverst afsluttes langmurene nu af en dobbelt falsgesims i nye teglsten.

De oprindelige †*døre* har ikke efterladt sig mange spor. Det eneste vidnesbyrd er to lodrette revnedannelser vestligt i skibets sydside under det nyere vindue samme sted (jf. s. 6190), hvilket synes at indikere, hvor syddøren var placeret. I facaden ses ingen rester af døren, og alle spor efter norddøren er ligeledes borte. Norddøren var dog fortsat synlig 1883, hvor det blev beskrevet, at sporene efter denne burde lukkes, hvilket skete i sammenhæng med en generel renovering af skibets nordmur (jf. s. 6190).[24] Den søndre dør, men muligvis begge døre, kan allerede være blevet sløjfet i senmiddelalderen, da tårnet blev opført med en adgangsvej udefra i sydsiden (jf. s. 6184).

Vinduernes oprindelige antal kan ikke afgøres. Østligt på skibets nordside er et af kirkens †vinduer (ca. 110 cm højt) fortsat synligt, om end mere end halvdelen af den med maskinstrøgne munkesten blændede åbning er dækket af nordkapellets vestmur. Den rundbuede lysåbning er sat med en monolitoverligger og sålbænk, mens

Fig. 8. Blændet, †gotisk vindue i skibets sydside (s. 6180). Foto Arnold Mikkelsen 2020. *Bricked-up Gothic window in the south side of the nave.*

den synlige, vestre karm er udført i to kvadre, hvorfor det samme formentlig også har gjort sig gældende for den østre. I langhuskorets nordfacade er der nederst mod vest indmuret to kvadre, udhugget som sålbænke (begge ca. 56 cm brede) og udført som det fortsat synlige vindue i skibet. Sålbænkene stammer givetvis fra korets †vinduer.

I det *indre* er alle de romanske detaljer forsvundet.

I vest står de nedre stumper af skibets gamle *gavltrekant* integreret i nord og syd i det senmiddelalderlige tårns østmur (jf. s. 6183). De bevarede dele af gavlen er både i facaden og i bagmuren udført i rå kamp.

†*Gotisk vindue*. I østre halvdel af den bevarede del af skibets sydmur er der udhugget et fladbuet, muligvis let spidsbuet, vindue (højde ca. 160 cm) (fig. 8). Det har efterfølgende mistet sin vestre halvdel, da der blev udhugget et nyt vindue på omtrent samme sted.

Senmiddelalderlige ændringer og ombygninger. Ombygningernes kronologi lader sig ikke afgøre med sikkerhed. Enten var ombygningen af kirkens østende den første ombygning, eller også var det tårnet i vest. Herefter kom nordkapellet og våbenhuset til, som sagt uden at deres interne rækkefølge kan afgøres. Alle forandringerne er givetvis udført i en hundredårig periode fra 1400-tallets anden fjerdedel til tiden op imod reformationen. Det hele er udført i munkesten i munkeskifte.

Meget tyder på, at ombygningen af skibets østende var udtænkt som et større projekt, der indbefattede hvælv i skibet, opførelsen af sydkapellet og langhuskoret. Desuagtet kan der have været kortere eller længere byggestop i arbejderne.

Skibets hvælv. Skibets to hvælvfag er samtidige, om end de ikke er udført ens (jf. fig. 21). Det østre krydshvælv hviler på murede forlæg i væggene, og det er derved også udført på indlagte forlæg uden piller. Ribberne er muret i en let tilspidset formsten. Det vestre krydshvælv hviler på falsede piller og spidse skjoldbuer samt en bred, spids gjordbue. Både piller og skjoldbuer er en sten dybe. Ribberne er hovedsagelig udført i samme tilspidsede formsten som den, der anvendes i første fag, men stenen erstattes i den øvre fjerdedel af regulære munkesten. Man kan overveje, om hvælvene er opført samtidig med det ene af kapellerne, hvilket ville forklare det østre fags udformning.

Sydkapel. Østligst ved skibets sydside er der opført et kapel (fig. 9). Det hviler på genanvendte sokkelsten, lånt fra skibets sydmur, samt to hjørnekvadre, der formentlig oprindeligt har siddet i skibets sydøsthjørne. Murene genbruger i vid udstrækning kvadre nederst i facaden, men afløses i de øvre dele af munkesten. Øverst afsluttes langmurene i øst og vest af en gesims identisk med den, der også findes på skib og kor (jf. s. 6179).

Indvendig er murene opført udelukkende i munkesten i munkeskifte. Rummet forbindes med skibet gennem en rundbuet arkade, som tydeligvis er sammentænkt med skibets hvælv og

dækkes af et samtidigt krydshvælv, der hviler på murede forlæg i væggene.[25] Hvælvribberne er udført i en tilspidset, næsten pærestavslignende formsten. Ingen oprindelige lysåbninger er bevaret, idet alle spor er blevet fjernet af den sekundære †*dør* (jf. s. 6190) i sydgavlen og de to efterfølgende vinduer fra 1890-92, der nu oplyser kapellet fra øst og syd (jf. s. 6190).

Mod syd hæver kapellet sig med en spidsgavl prydet af 13 helt fornyede kamtakker, magen til langhuskorets, og en relativt enkel blændingsudsmykning. De spidsbuede blændinger, der rejser sig fra et savskifte, som markerer gavlfoden, er komponeret i tre lag. Nederst er der tre store blændinger, hvorover to mindre er anbragt, mens der endelig øverst under gavlspidsen er en enkelt.

Fig. 9. Søndre kapels sydfacade med en blændet dør under vinduet (s. 6180). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *South facade of southern chapel with a bricked-up door beneath the window.*

En tilsvarende disposition kan genfindes på Klinte Kirkes korgavl (jf. s. 5510). I alle blændingerne er der indskudt en sekundær, nyere sålbænk i cement eller beton. Tre cirkulære småblændinger indgår også i kompositionen. En rundbuet †glug, placeret centralt i bunden af den midterste blænding nærmest gavlfoden, gav oprindeligt lys til loftet. Denne er formentlig blevet sløjfet, da man brød en ny, sekundær og ligeledes rundbuet glug i bunden af gavlens øverste blænding.

Langhuskoret. I øst blev kirkens romanske kor nedrevet og erstattet af et langhuskor, en smule smallere end skibet, og derved bygget en anelse ind over sydkapellets østmur. Arbejdet skal, som sagt, ses i sammenhæng med de øvrige byggearbejder i skibets østende. Murene hviler i syd og øst på den genanvendte sokkel fra det nedrevne kor, og man har flyttet de gamle hjørnekvadre

Fig. 10. Blændet præstedør i korets sydside (s. 6183). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Bricked-up priest's door in the south side of the chancel.*

Fig. 11. Blændet vindue i korets sydside (s. 6183). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Bricked-up window in the south side of the chancel.*

med ud i det nye kors østhjørner. På nordsiden er sokkelkvadrene sluppet op, og muren hviler her på to fremskudte skifter almindelige kvadre. Murenes nedre skifter er i facaden udført helt i kvadre, den midterste del er udført med bælter af granit mellem skifter af munkesten, mens murene øverst står rent i tegl.

I det indre forbindes koret med skibet ved en spidsbuet arkade, der er samtidig med skibets hvælv. Buen strækker sig over hele skibets bredde (jf. fig. 21). Rummet dækkes af et højtrejst, samtidig ottedelt ribbehvælv, der hviler på murede forlæg i væggene, og hvis hjørneribber er ført næsten ned til det nuværende gulvniveau. Rummet får lys fra nyere vinduer (jf. s. 6190), men blev oprindeligt udført med tre nu blændede

†lysåbninger. I øst fik koret lys fra et vindue, der i facaden var anbragt i et højt, spidsbuet spejl. Dette vindue blev fjernet helt 1890-94, da kirken fik sine nye vinduer, og en større, ligeledes fladbuet åbning blev udhugget under det fortsat synlige, spidsbuede spejl. Endvidere var der oprindeligt udført to mindre, fladbuede lysåbninger, placeret østligt henholdsvis på syd- og nordsiden (fig. 11). De med nyere teglsten blændede åbninger kan fortsat anes både ude og inde.

Som i nabokirken Veflinge (s. 6124) er langhuskoret bemærkelsesværdigt derved, at det blev udstyret med en smal †*præstedør*, afsluttet med et fladbuet stik, vestligt på sydmuren (fig. 10). Døren er blændet med teglsten af usikkert format, men dette er formentlig sket, længe før den nu eksisterende præstedør blev etableret (jf. s. 6190).

Øverst afsluttes langmurene i nord og syd af en dobbelt falsgesims identisk med skibets og sydkapellets gesimser (jf. s. 6179). Mod øst hæver koret sig med en blændingsgavl, der for en stor dels vedkommende er blevet fornyet i teglsten af et nyere format, som sikkert stammer fra kirkens renovering 1820 (jf. s. 6190). Gavlen, der krones af 11 nye kamtakker svarende til dem over sydkapellet, prydes nu af en relativt enkel blændingsudsmykning; tre stigende lancetter flankeret af små, trappede romber (fig. 13). Udsmykningen er givetvis en gentagelse af en ældre murdekoration, men er i sin nuværende form sammen med alt andet af gavltrekantens øvre halvdel en sekundær fornyelse.

Tårn. I vest er der blevet rejst et relativt lavt tårn med pyramidetag, der hviler på den genanvendte dobbeltsokkel fra skibets vestgavl samt regulære kvadre (jf. fig. 14). I det indre er en del af tårnets syld af store, rå kampesten synlige i gulvet. Facademurenes fire nederste skifter er ligeledes udført i kvadre, mens resten er i munkesten både ude

Fig. 12. Kirken set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The church seen from the north.*

og inde. Over tårnrummet står bagmurene med åbne stilladshuller. Tårnets østmur er bygget oven på skibets vestmur, men hviler ikke direkte på denne, da der er udført en rundbuet *aflastningsbue* hen over skibets gavl (fig. 15). Den åbne arkade er enten i samme ombæring eller efterfølgende blevet en smule lemfældigt lukket med munkesten lagt i binderskifte.

Øverst, hvor bygningen nu dækkes af et pyramidetag, er murene afsluttet med en karakteristisk profileret gesims, udformet som en kvart rundstav mellem to false. Denne løsning er næppe oprindelig og optræder tidligst i kilderne 1831.[17] Biskop Jacob Madsens skitse, udført i forbindelse med besøget ved kirken 1588, viser tårnet afsluttet med †spidsgavle og †kamtakker (jf. fig. 54), hvilket må være den oprindelige situation.

Tårnrummet, der står i forbindelse med skibet ved en spids, overgribende arkade, dækkes af et fladt bræddeloft. En nyere, rektangulær dør i sydmuren giver adgang til rummet udefra. Oprindeligt må rummet være blevet udført med en †dør i

Fig. 13. Korets østgavl (s. 6183). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *East gable of chancel.*

Fig. 14. Tårnet fra set fra vest (s. 6183). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Tower seen from the west.*

Fig. 15. Aflastningsbue over skibets gamle vestgavl i tårnets østmur (s. 6184). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Relieving arch above old west gable of nave in east wall of chapel.*

sydsiden anbragt under et fladbuet †vindue, begge dele indfattet i samme spidsbuede murblænding (jf. fig. 5). Denne dør har givetvis afløst en eller begge de romanske †døre som adgangsvej til kirkens indre (jf. s. 6179). Alle spor efter den allerede på dette tidspunkt blændede døråbning er forsvundet, da den nuværende dør blev udført 1846 (jf. s. 6190), men det fladbuede vindue ses fortsat som niche indvendig i tårnrummet, mens blændingens top kan iagttages fra våbenhusets loft.[17] Rummet blev også oplyst fra vest. Dette †vindue er, som sydsidens åbninger, forsvundet, da det blev fornyet i 1800-tallet, men indvendig kan det fortsat ses, at det har været anbragt i en høj, fladbuet niche, der en smule usædvanligt strakte sig helt ned til gulvniveau. Rummet får nu lys fra nord gennem et nyere vindue fra 1890-92 (jf. fig. 12).

En tømret †*fritrappe* på tårnets nordside gav formentlig fra første færd adgang til bygningens øvre dele, hvor en smal, fladbuet dør leder ind til mellemstokværket.

Det højtrejste mellemstokværk er uoplyst. En groft muret, fladbuet dør i og sikkert samtidig med lukkemuren under før nævnte aflastningsbue (jf. ovf.) leder ind til lofterne over kirkerummet. En stejl trætrappe i fyr fører videre op i tårnet.

Klokkestokværket er lavt og klokkerne anbragt oppe under tagstolen. Rummet åbner sig mod alle fire verdenshjørner med to både ude og inde falsede, fladbuede glamhuller. Mod syd er de to glamhuller sekundært blevet udvidet ved at sænke sålbænkens niveau nogle skifter (jf. fig. 5).

To cirkulære blændinger har formentlig flankeret de to glamhuller på hver af tårnets fire sider, om end den søndre blænding mangler på vestsiden, og begge er forsvundet bag skalmuringer på tårnets sydside. Ydermere har tårnets vestfacade været prydet af to falsede cirkelblændinger an-

bragt under de to glamhuller, mens et skifte i facaden med åbne bomhuller markerer overgangen fra mellem- til klokkestokværk mod øst (jf. fig. 12).

Trappehus (jf. fig. 12 og 14). Den tømrede †fritrappe på tårnet er på et tidspunkt, endnu i senmiddelalderen, blevet nedtaget og erstattet af et trappehus muret i munkesten over en rejst syld af hele kampesten. Trappehuset, som slankes tydeligt opefter, afsluttes øverst imod nord med en dobbelt falsgesims anbragt under et halvtag. En tydelig markering ved et fremskudt skifte viser gesimshøjden på bygningens øst- og vestside. Den fladbuede †underdør på vestsiden, der gav adgang til trappeløbet, er senere blændet med munkesten. I det indre, hvor loftet er udført glat, er den oprindelige spindeltrappe blevet borthugget, da døren blev blændet. Den lille glug, i form af en manglende binder, der gav lys til trappeløbet fra øst, blev sikkert lukket på samme tid.

Nordkapel. Ved skibets nordside er endnu et kapel opført (fig. 12), muligvis samtidig med sydkapellet. Murene hviler på en let fremskudt sokkel af to skifter genanvendte kvadre, der givetvis stammer fra de nedbrudte dele af nordmuren. Der er også genbrugte kvadre i kapellets facader, hvor de indgår som bælter mellem partier af munkesten i munkeskifte. De øverste dele af murværket samt nordre gavltrekant er dog alene i munkesten. Det indre er muret helt i tegl.

Fig. 16. Våbenhusets sydfacade med tilmuret blænding (s. 6190). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *South facade of porch with bricked-up recess.*

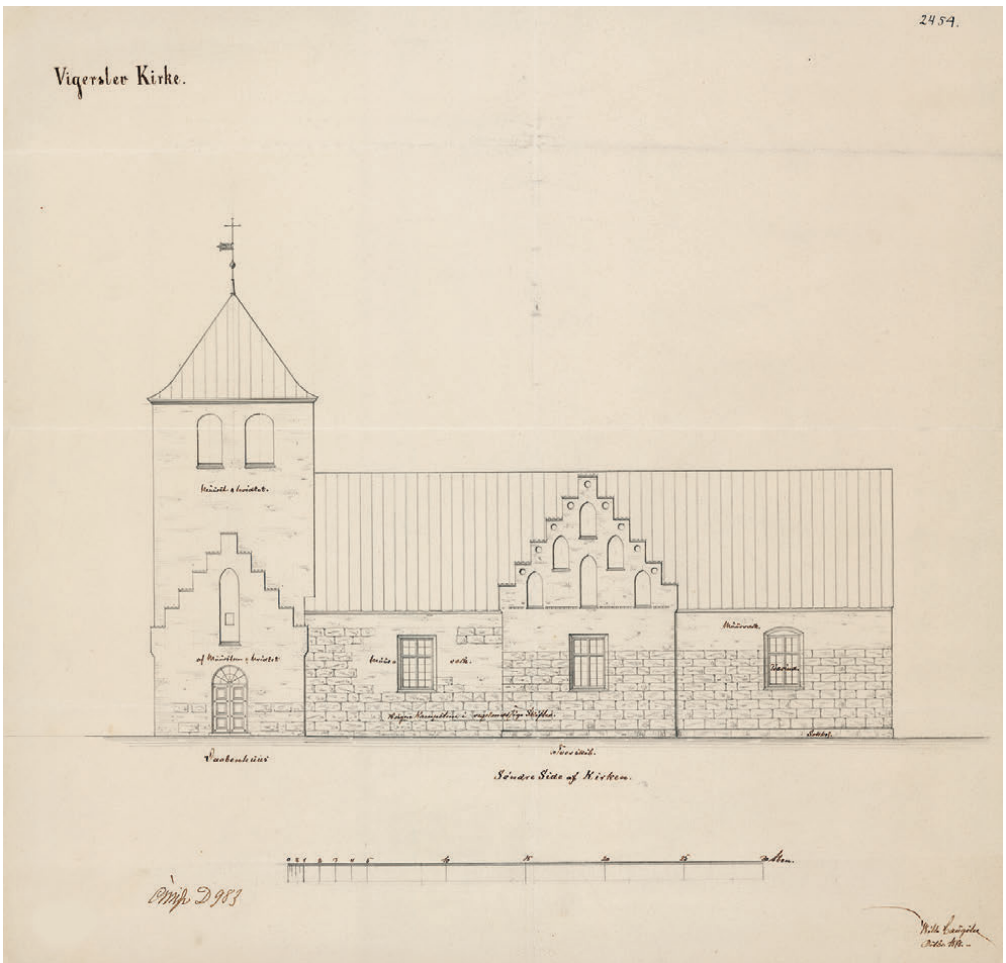

Fig. 17. Opstalt af sydfacaden. 1:300. Målt og tegnet af H. A. W. Haugsted 1878. I NM. – *Elevation of south facade.*

Kapellet står i forbindelse med skibet gennem en bred, spidsbuet arkade og får nu lys udefra gennem et vindue, udført 1890-94, i hver af kapellets tre sider (jf. s. 6190).[26] Oprindeligt fik kapellet formentlig kun lys fra et enkelt stort vindue i nordgavlen, hvis fladbuede stik fortsat kan øjnes umiddelbart over den nu eksisterende lysåbning. Rummet overdækkes af et samtidigt krydshvælv, der hviler på murede forlæg i væggene. Halvstensribberne, der forsvinder tilspidset ind i væggene, er som en del af kirkens øvrige hvælvribber udført i en pærestavslignende formsten.

I øst og vest afsluttes langmurene af en dobbelt falsgesims, mens kapellet hæver sig med en rigt udsmykket gavltrekant mod nord. Gavlen, der prydes af 13 delvist fornyede kamtakker, smykkes ydermere af en omfattende blændingsdekoration, komponeret over friser af småblændinger og åbne stilladshuller. Over gavlfoden, der markeres med to savskifter, løber en frise af trappede romber, hvorover et bånd af kvadratiske blændinger er anbragt. Et ligearmet kors er placeret herover, flankeret af kvadratiske blændinger, mens gavlens øverste del smykkes af savskifter.

Våbenhuset. Et anseeligt våbenhus er blevet opført ud for døren i tårnets sydside (fig. 16).[27] Den rummelige bygning hviler på en sokkel af genanvendte kvadre. Granitkvadre er også anvendt andre steder på murene, heriblandt enkelte sokkelsten, men bygningen er dog primært udført

i munkesten i munkeforbandt. En rundbuet dør med to false leder ind i bygningen. Døren er nyere og har fjernet alle spor efter den oprindelige åbning. Den nuværende dør hører givetvis sammen med de øvrige ændringer af bygningen udført under ombygningen 1820 (jf. s. 6190).

Det fladloftede indre får lys fra et nyere, rundbuet vindue i østmuren, nok brudt samtidig med døren i syd, og står med sin efter alt at dømme oprindelige støbejernsramme.

I øst og vest afsluttes langmurene med en dobbelt falsgesims, mens våbenhuset rejser sig med en spidsgavl mod syd. Gavltrekanten, der krones af 11 helt fornyede kamtakker, har oprindeligt været prydet af en enkel †dekoration i form af en centralt placeret, lancetformet blænding, i hvis bund en lille glug var anbragt. Blændingen og gluggen er nu tilmuret, sikkert da hele våbenhuset blev renoveret i begyndelsen af 1800-tallet. En rundbuet glug, anbragt i den tilmurede blænding, giver nu lys til våbenhusets loft.

I en uvis årrække stod våbenhuset adskilt fra resten af kirken og døren indtil tårnrummet blændet, mens kirkens indgang blev henlagt til det søndre kapel (jf. s. 6190).

Eftermiddelalderlige reparationer og ændringer. Efter middelalderen har kirken undergået en række mindre forandringer, der ikke har ændret bygningsmassens udtryk i væsentlig grad.

En af de tidligste ændringer var givetvis, at der blev udhugget et nyt †*korvindue* i syd. Det erkendes ved et bredt, fladbuet stik, der tydeligt kan ses under gesimsen, men over det nu eksisterende vindue fra 1800-tallet. Selvsamme yngre vindue har fjernet alle øvrige spor efter den ældre lysåbning. Man kan forestille sig, at de to mindre korvinduer i nord- og sydsiden blev blændet, da det større renæssancevindue blev udført.

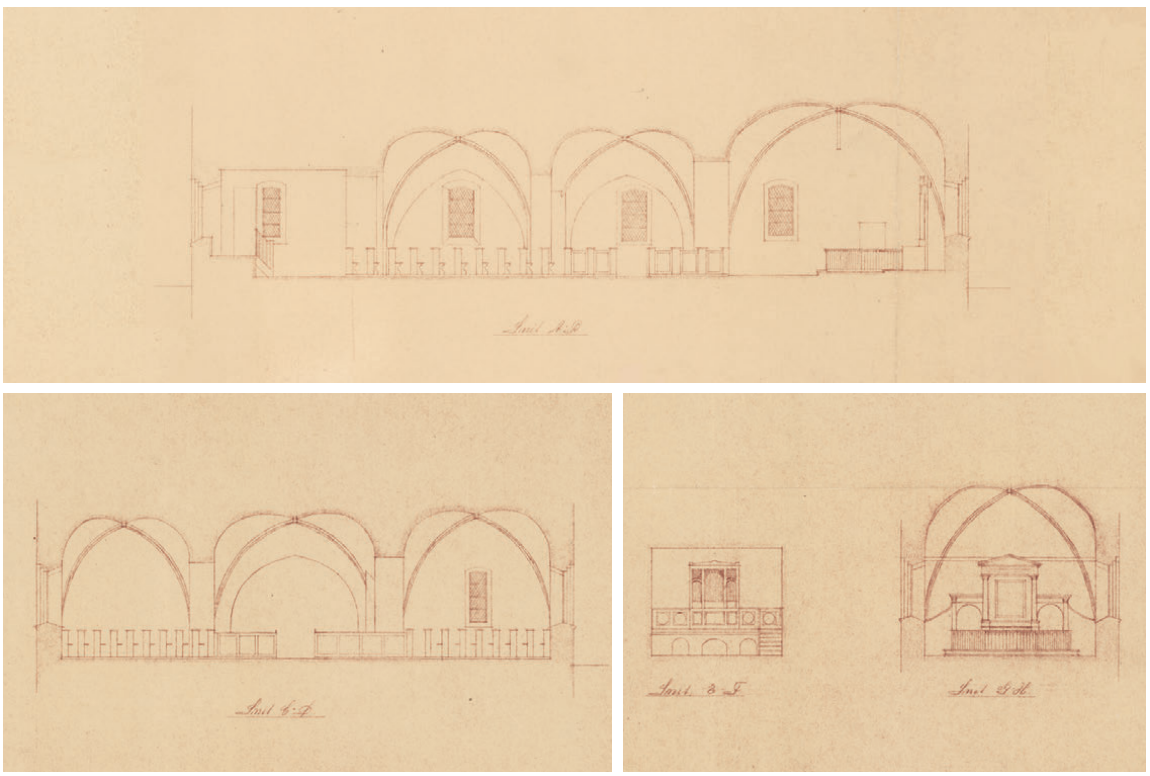

Fig. 18a-d. Opmålinger. 1:300. a. Længdesnit set mod nord. b. Tværsnit af skib og kapeller set mod vest. c. Tværsnit af tårnrum set mod vest. d. Tværsnit af kor set mod øst. Målt og tegnet af Axel Jacobsen 1939. – *Scale drawing. a. Longitudinal section looking north. b. Cross-section of nave and chapels looking west. c. Cross-section of tower room looking west. d. Cross-section of chancel looking east.*

Trappehuset ombygges. Af uvisse årsager blev trappehuset på tårnets nordside ombygget på et tidspunkt efter middelalderen (jf. fig. 12). Underdøren i vest blev blændet og spindeltrappen nedbrudt. I stedet blev en ny dør brudt i østsiden, udstyret med en næsten kurvehanksstiklignende øvre afslutning. Den nye dør sidder omtrent 0,5 m højere på trappehuset end den oprindelige dør og nås fra en række trin af kamp. I det indre blev en ny stejl ligeløbstrappe udført, som fortsætter den ydre række trin og slår et halvfems graders knæk i trappehuset, før den slutter an til overdøren. En ældre glug blev ligeledes blændet og en ny, større blev udhugget i østsiden.

Sydkapel som våbenhus. Uvist hvorfor blev døren fra våbenhuset til tårnet blændet og en ny †dør brudt i sydkapellets sydfacade (jf. fig. 9). Døren er senere stort set forsvundet, da et vindue er blevet indsat samme sted (jf. s. 6181). Samtidig med dørens etablering blev der i kapellets indre opført en brædde væg af ukendt udformning, som delte rummet i to, hvorved det ene fortsat kunne rumme begravelser, og den anden del fik funktion af våbenhus og adgangsvej til kirken.[17] Hvornår dette arbejde blev udført, er usikkert, men funktionen ophørte 1846, hvor en ny dør mellem våbenhuset og tårnet blev etableret (jf. s. 6186) og sydkapellet indlemmet i kirkerummet. Om døren er forblevet i funktion frem til vinduets udførelse 1890-92, er ikke sikkert.

Præstedør. En ny dør blev brudt i korets nordside (jf. fig. 12). Det er ikke klart, hvornår den retkantede åbning, som i facaden krones af et lavt, rundbuet spejl, blev udført. Døren kan være udført i forbindelse med de store arbejder på kirken i begyndelsen af 1800-tallet (jf. ndf.), men den kan også være ældre. Den omtales tidligst 1890 i kilderne, hvor der ønskes et indvendigt gitter opstillet i døråbningen.[28]

Skibets vestvæg og tårnbuens østre hjørner er blevet *behugget*, givetvis da man på et tidspunkt efter reformationen havde behov for bedre plads til de vestligste stolestader.

Kirken har løbende undergået reparationer og større istandsættelser. Den tidligste oplysning om kirkens forfatning stammer fra 1566 (jf. s. 6175) og igen 1588, hvor det oplyses, at der er mangler på tårnet, selvom hele kirkens tilstand karakteriseres som god.[8] 1631 blev det fortsat bemærket, at tårnet var brøstfældigt og burde udbedres, hvilket må have medvirket til, at hele bygningen blev underlagt en større renovering 1635.[19] En ny, stor renovering er 1721 omtalt som udført »den forgangne sommer« uden nærmere præcisering af arbejdets omfang.[19] Allerede o. 1755 kunne kirkens indre dog beskrives som slet og uanseelig.[29] En ny, stor renovering af kirken lader til at være blevet udført 1820, hvor et større arbejde omtales uden nærmere bemærkninger, hvorfor kirken også 1822 kunne beskrives som fuldkommen istandsat.[30] De følgende år blev kirken beskrevet som værende i god stand, men 1883 blev det besluttet at omsætte dele af skibets nordside med cementfuger, da flere kvadre var løse.[24] 1910 blev det noteret, at tårnrummet trængte til reparationer på murværket.[31] Den første moderne istandsættelse af bygningen blev gennemført 1941, hvor de fleste dele af bygningen blev eftergået og småskader udbedret.[14]

Gulve. Korets gulv hæver sig med to trin over resten af kirkens gulv og dækkes af gule teglsten lagt i et kvadratisk mønster. I skibet, kapellerne og tårnrummet ligger der gule, ottekantede klinker i mønster suppleret med mindre, sorte og kvadratiske klinker. I våbenhuset ligger der gule teglsten i samme kvadratiske mønster som i koret.

†*Gulve*. Den ældste efterretning om gulvene stammer fra 1884, hvor det fortælles, at murstensgulvene i kapellerne burde fjernes og erstattes af samme type klinker, som lå i resten af kirken.[24]

Vinduer. Alle kirkens vinduer, ud over våbenhusets, blev ommuret og harmoniseret i løbet af 1800-tallets sidste del, således at de fik udseende af store, dobbeltfalsede og nygotiske åbninger med støbejernsrammer og skrå sålbænk i det ydre (jf. fig. 12). Fra udførelsen var vinduerne endvidere i det ydre tænkt til at stå i blank mur, som de fortsat gør. Idéen til vinduernes udformning blev formuleret 1888 af arkitekt J.Vilh. Petersen, der baserede vinduerne på sporene af †renæssancevinduet i korets sydside, som efterfølgende stort set blev fjernet, da et af de nye vinduer blev indsat samme sted (jf. s. 6183).[16] Arbejdet med at indsætte de nye vinduer i kirken blev gennem-

ført løbende mellem 1890 og 1892.[28] Vinduerne er senest istandsat 1994.[32]

Tagværker. Alle kirkens tagværker er af nyere dato og givetvis udført omtrent samtidig i fyrretræ. I tårnets tagværk indgår der dog en del ældre egetømmer, som formentlig er genbrugt materiale fra et tidligere tagværk samme sted.

Klokkestol. Klokkestolen, der er bygget sammen med tårnets tagstol, er i to fag og udført i egetømmer, hvor flere dele 1987 er udskiftet i fyr.[33]

†*Messeklokkespir.* Biskop Jacob Madsen omtaler i sine visitationsnotater fra kirken, at der var et spir over koret, og selvsamme er indtegnet på hans skitse af kirken (jf. fig. 54; s. 6210).[8] Dette messeklokkespir blev formentlig nedtaget i begyndelsen af 1700-tallet, idet et notat fra o. 1755 nævner, at kirken havde haft et spir for omtrent 30 år siden.[29]

Tagbeklædning. Alle kirkens tagflader er dækket af skiffer, fornyet 2011[34]; den eneste undtagelse er trappehuset, som dækkes af et blytag. Skiffertagene blev oplagt i sommeren 1879.[35]

†*Tagbeklædning.* Biskop Jacob Madsen beskrev 1588 kirken som værende primært tækket med bly. De eneste undtagelser var tårnet og et mindre parti på søndre kapel, der stod med tegltag.[8] 1631 blev blytaget beskrevet som hullet flere steder og udtjent.[36] Den samme situation kunne beskrives i 1840'erne, hvor kirken stadig primært var tækket med bly.[16] 1862 blev der etableret vinduer i kirkens tage.[24]

Vindfløj. Over tårnet er der anbragt en vindfløj, hvis fløjstang nederst er smykket af en kugle, hvorover en fane er anbragt med årstallet »1879« (fig. 19), der markerer istandsættelsen af kirkens tage. Øverst er fløjstangen afsluttet i et latinsk kors.

Opvarmning. Kirken opvarmes i dag med fjernvarmeanlæg etableret 1984. Kirken kunne tidligst opvarmes fra 1879, hvor der blev indkøbt to †kakkelovne, hvis placering ikke var afgjort endnu, da bestillingen blev udført.[35] I hvert fald den ene kakkelovn endte dog med at stå i skibets vestlige fag.[37] Ovnen stod frem til 1941, hvor den og skorstenen blev nedtaget, hvorefter et †lavtryksdampanlæg blev installeret, betjent fra en †fyrkælder ved kirken, støbt i beton. Kælderen fungerede, frem til det nuværende varmeanlæg kom til.[38]

Fig. 19. Vindfløj, 1879 (s. 6191). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Weather vane, 1879.*

De i tegl opførte partier på facaderne står hvidkalkede, mens de kvadresatte dele af facaden hovedsagelig står med blank mur, idet de genanvendte kvadre stedvist er blevet overkalket. Vinduerne fra slutningen af 1800-tallet står dog, som nævnt, i blank mur. I det indre er alt hvidkalket. Våbenhusets træloft er malet mørkegråt, mens tårnets loft er malet i en lys grå farve.

Fra våbenhusets sydfacade og om til tårnets nordvestre hjørne ligger der perlegrus, mens der omkring resten af kirken er anlagt græsplæne med piksten i tagdryppet. Et nu forsvundet †fortov omkring kirken omtales 1865, hvor det beklages, at det ikke har nok fald. Den samme beklagelse gentages 1875.[39]

Fig. 20. Indre set mod øst. Foto Peter Kr. Andersen 1940. – *Interior looking east.*

INVENTAR

Kirkens ældste inventarstykke er som vanligt den romanske døbefont, der er af 'Højbytype'. Dog er blot kummen bevaret; foden er fornyet 1926. Kirkens eneste andet middelalderlige inventarstykke er korbuekrucifikset fra o. 1520, der vidner om Claus Bergs store påvirkning af den fynske træskærerkunst i årtierne frem mod reformationen. Prædikestolen er indrettet 1616 og er et elegant eksempel på den fynske højrenæssance, som navnlig billedskærer Jens Asmussen udviklede i årene omkring århundredskiftet. Alterstagerne er ligeledes fra 1600-tallet.

Broderparten af kirkesølvet er tilkommet i løbet af 1700-tallet. Ældst er alterkalken, der er fra o. 1700, men genanvender en knop fra en ældre kalk, o. 1600. Oblatæsken bærer Henrik Juel og Edel Rodsteen Dyre (†1714) til Elvedgårds våbenskjolde og stammer fra 1700-tallets første årti, men må oprindeligt være skænket til annekskirken i Veflinge (jf. s. 6146). Det vides ikke, hvornår den kom til Vigerslev. Disken er udført 1766 af Rasmus Rasmussen Møller, Odense, og sygesættet er i sit udgangspunkt udført 1795 af Poul Jensen Theilgaard, Odense, men siden suppleret med oblatæske og vinkande af Niels Christopher Clausen, Odense. Kirkens ældste klokke er støbt 1783 af D. C. Herbst, København.

Alterbordet stammer fra en nyindretning af koret 1804, mens altertavlen tilkom 1836 sammen med en kopi efter C. W. Eckersbergs *Bønnen i Getsemane Have.* På dette tidspunkt eller under istandsættelsen af kirken 1846 blev degne- og skriftestole indrettet på hver side af alterbordet, af hvilket panelværket med de rundbuede indgange til stolene er et af ganske få bevarede eksempler på denne korindretning. Formentlig stammer også de to malerier af Martin Luther og reformationskongen Christian III fra 1836, 300-året for reformationen i Danmark. Den yngste klokke blev støbt 1841 af I. C. Gamst, København. En døbefont af tin (nr. 2), det tilhørende dåbsfad, stolestaderne og dørfløjen mellem våbenhus og skib stammer fra kirkens hovedistandsættelse 1846-47. En kopi efter Carl Blochs *Opstandelsen* er udført som altermaleri 1900.

Alterskranken og salmenummertavlerne er fornyet under hovedistandsættelsen 1940-41, og i nyeste tid er der anskaffet både en dåbskande og kandelabre fra guldsmed C. Antonsen, Odense.

Farvesætning og istandsættelser. Inventaret står i en farvesætning fra 1985 af konservator Mogens Larsen. Denne er afstemt efter prædikestolen, som siden hovedistandsættelsen 1941 har stået i sin oprindelige, brogede bemaling med rødt, brunt og grønt.[40]

Fig. 21. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Interior looking east.*

De ældste farvesætninger kendes kun fra prædikestolen, som stod i sin renæssancestaffering frem til 1787, da den blev malet grågrøn med hvide og gule detaljer. Herefter blev den malet grå med hvide relieffer, en farvesætning, der stammer fra første halvdel af 1800-tallet og også kendes fra den altertavle, der blev opsat i kirken 1836. På dette tidspunkt stod alterbordet i en blågrå og blågrøn bemaling, der dannede udgangspunkt for de nye stolestaders bemaling 1846.[40] 1860 blev inventarets hovedstykker malet, formentlig i egetræsådring.[41] Under alle omstændigheder blev inventaret egetræsådret 1910, da kirkeejer Adam Christopher Berner Schilder Holsten på Langesø lod 'stole og træværk' male.[16] Ved hovedistandsættelsen 1941 blev prædikestolen ført tilbage til sin oprindelige staffering, mens altertavle og stoleværk blev farvesat af maler Peter Kr. Andersen.

Det middelalderlige kirkerums indretning kendes kun igennem nogle få bevarede genstande: døbefonten, der formentlig har stået i vest, to figurer fra en eller måske to senmiddelalderlige ✶(†)skabsaltertavler, korbuekrucifikset med nu forsvundne sidefigurer af Maria og Johannes og to †messeklokker i et spir over koret, der er nævnt af biskop Jacob Madsen. Det er også igennem samme biskops sparsomme antegnelser, man kan få et indtryk af den efterreformatoriske indretning af kirken, idet han noterer sig dels en ny †katekismusaltertavle fra 1590 med citater på dansk, en †lydhimmel skænket af kirkeværge Tønne Bryske til Langesø, og i tårnet to †klokker samt et tårnur med urskive fra 1590. Ved 1700-tallets midte var det senmiddelalderlige korbuekrucifiks sammen med fire figurer fra senmiddelalderlige altertavler opsat på en fyrrebjælke tværs arkaden ind til nordre kapel.

En herskabsstol blev indrettet i koret i første halvdel af 1700-tallet. 1804 blev koret nyindrettet. Den gamle katekismusaltertavle blev kasseret på dette tidspunkt, eftersom der blev bygget et nyt alterbord et stykke fra østvæggen, så præsten, under påvirkning af tidens reformbevægelse, kunne stå bag bordet med ansigtet vendt mod menigheden under bønnen.[42] Denne pietistisk inspirerede løsning blev opgivet igen 1836 med anskaffelsen af ovennævnte altertavle.

Ved istandsættelsen 1846-47 blev der indrettet en ny †alterskranke af støbejern, og prædikestolen blev flyttet længere ned i skibet.[17] Desuden blev et lavthængende †pulpitur i nordkapellet nedtaget, og sydkapellet – der hidtil havde været delt i to af en bræddevæ, så det kunne rumme indgang og våbenhus – blev integreret i kirkerummet. Den romanske font, der stod på en træfod, blev sat ud på kirkegården til fordel for en ny af tin.[43] Desuden blev korbuekrucifikset hentet ned fra loftet og opsat i det søndre kapel.

Fig. 22. Alterpartiet med altertavle (s. 6194) og aflukke til skriftestole (s. 6208) fra 1836. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Altar with altarpiece and space for confessionals from 1836.*

Alterbordet (fig. 22), 1804, er udført af fyr og måler 171×90 cm, 100 cm højt. Det omfatter et frontpanel med tre fyldinger, mens siderne har hver to; de østligste fag af de to sidepaneler er nu skjult bag altertavlens søjlebaser. Bordet blev indrettet med henblik på, at præsten kunne stå bag bordet og dermed vende ansigtet mod menigheden under gudstjenesten.[44] Bordet blev 1836 bygget sammen med den nye altertavle og det aflukke til skriftestolene, der blev etableret bag denne (s. 6208). Alterbordet står nu i en mørkebrun staffering med detaljer i guld og rødt udført 1985 af konservator Mogens Larsen.[40]

†*Alterbordsforside,* o. 1500, med fremstilling af Treenigheden omgivet af engle, der bærer lidelsesredskaberne.[45]

†*Alterklæder* er nævnt både 1631 og 1665, da det begge år var nødvendigt at forny kirkens alterklæde.[19] Der blev også anskaffet nye alterklæder 1870 og 1908; de beskrives ikke, men der var givetvis tale om røde fløjlsklæder med et kors af guldgaloner.[17]

Altertavle (fig. 22), 1836. En arkitektonisk opbygget tavle med storstykke stillet på et lavt postament og kronet af en høj frise og en trekantsgavl. Storstykket er udført som et glat panel flankeret af fremspringende søjler, der hviler på baser, der går til gulvet, og er bygget sammen med alterbordets sider. Postamentet og frisen er tilsvarende glatte og etableres af tværgående, profilerede lister; frisens overkant krones af en kraftig gesims, der indgår i trekantgavlen.

Fig. 23. Kirkens forhenværende alterbillede, Marie Krabbes kopi af Carl Blochs 'Opstandelsen', 1900 (s. 6195). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The church's former altar painting, Marie Krabbe's copy of Carl Bloch's 'The Resurrection', 1900*

Altermalerier. 1) (Jf. fig. 22) 1836, malet i olie på lærred, 133,5×101 cm, af August Wilhelm Boesen (jf. også Bederslev Kirke, s. 5319). Det er en kopi efter C. W. Eckersbergs *Bønnen i Getsemane Have* fra Havnbjerg Kirke (1831, *DK SJyll* 528). Kunstneren var den stedlige sognepræsts søn, og billedet er et ungdomsværk og udført, ni år før han begyndte sine studier på Det Kgl. Kunstakademi (1845-47); en uddannelse, han i øvrigt ikke gennemførte, da han ikke ønskede at male historiemalerier som dette, men foretrak landskaber.[46] Allerede 1855 betegnede biskop Christian T. Engelstoft det som 'en slet kopi',[47] og 1899 mente man ikke, at altertavlen 'svarede til sin bestemmelse' med dette alterbillede.[17] Året efter blev det udskiftet med altermaleri nr. 2, men det vendte tilbage til altertavlen ved kirkens istandsættelse o. 1977.[18]

2) (Fig. 23) 1900, en kopi efter Carl Blochs *Opstandelsen* fra Skt. Jakobs Kirke, Østerbro, malet i olie på lærred, 137×102 cm, af Marie Krabbe.[48] Nu ophængt i en sort ramme i tårnrummet.

Altertavlen står i en bemaling fra 1986 af oxydrød, brunt og gråt med detaljer i guld.[49] Søjlerne står i beige, og der er malet romber på deres fremspring, mens de glatte kapitæler er malet med et æggestavsmotiv i guld og rødt. I postamentfeltet er anført med guldfraktur: »Gud er kærlighed, og den som bliver i kærligheden, bliver i Gud, og Gud bliver i ham« (1 Joh. 4,16). På frisen: »Hvo som hører mit ord og tror ham som sendte mig, har evigt liv« (Joh. 5,24). I trekantsgavlen er malet gyldne solstråler. Tavlen er farvesat med udgangspunkt i altermaleri nr. 1's farveholdning. Forud herfor undersøgte Mogens Larsen altertavlen 1985 og fandt fire ældre bemalinger. Oprindeligt stod den med gråt midtparti, hvidgrå lister og søjleskafter samt gyldne kapitæler. Herover lå to lag egetræsådring og en staffering fra konserveringen 1941, med lysegrå okker og blegrødt, samt hvidgrå søjler og brun frise med gul versalindskrift.

†*Altertavle,* 1590, en skriftaltertavle med citater af Luthers lille katekismus anført på dansk og i guld. Altertavlen er omtalt allerede 1591, da biskop Jacob Madsen besøgte kirken (»En ny Taffle med Katekismens Ord danske met Guld malet (Aar 90)«).[8] Altertavlen er omtalt 1753 som en 'veludhugget altertavle af træ, siret med Kristi billede, oven på samme er tegnet nogle bibelske sprog og den største del af Luthers lille katekismus'.[50] Den blev efter alt at dømme kasseret 1804 (jf. †alterbord ovf.).

★(†)*Sidealtertavler.* 1) (Fig. 24), 1475-1500. En 95,5 cm høj figur, af eg, der forestiller Madonna siddende med barnet, stammer fra en senmiddelalderlig sidealtertavle. Hun sidder på et ottekantet podium og er iklædt en lang kjole med en kappe over skuldrene. På hovedet bærer hun himmelkronen, og hårlokkerne ligger i sirlige bølger ned over skuldrene. Hun bærer Kristusbarnet med sin venstre arm, han synes at hvile på hendes hofte med fødderne i skødet, mens han med sin højre arm rækker armen ind foran Maria. Den synes udført af samme værksted som nr. 2, men skalaforskellen tyder på, at de ikke har tilhørt samme altertavle.

Figuren er formentlig identisk med en af de fire, der i 1700-tallets midte flankerede korbuekrucifikset, som da var opsat på en fyrrebjælke tværs over nordre kapels arkade.[50] 1896 var den opsat i en niche i våbenhuset, og 1900 blev den skænket til Nationalmuseet samtidig med nr. 2 (inv.nr. D4529). Restaureret 1956.

2) (Fig. 25), 1475-1500, en figur, 98 cm høj, af eg, forestillende Sankt Dionysius med halvlangt, krøllet hår, der ligger i småspiraler over panden og i nakken. Han sidder på en trone i lange gevandter og med en kappe over skuldrene. Han rækker den ene hånd frem, der har holdt en nu tabt bispestav, mens hans hovedskal og bispehue hviler på den anden. Figurerne står begge i hvid bemaling, og på Dionysius er der spor af en ældre forgyldning i håret og blåt på gevandterne.

Ligesom Madonnafiguren har denne formentlig også i 1700-tallets midte været opstillet på den bjælke tværs over nordre korsarm, hvorpå korbuekrucifikset var monteret.[43] 1899 henlå den på kirkeloftet, og den blev året efter skænket til Nationalmuseet (inv.nr. D4530). Restaureret 1974.

De to resterende af de fire figurer, som ved 1700-tallets midte var opstillet på bjælken tværs over nordre kapels arkade, må formodes at stamme fra en af de to ovennævnte sidealtertavler. De henlå ved 1800-tallets slutning på kirkeloftet. Da Eigil Rothe besøgte kirken 1899, blev han oplyst, at de 'få år forinden' var overladt til arkitekt H. A. W. Haugsted, Odense; nu forsvundne.[51]

Alterkalk (jf. fig. 26), o. 1700(?). Den 24 cm høje kalk har en cirkulær fod med otte facetter og er drevet stejlt op mod skaftet; på den ene facet er en indgraveret fremstilling af Korsfæstelsen. Skaftet er ottekantet og dets sider udsmykket med indgraverede, geometriske ornamenter, og knoppen er fladoval med rudebosser, der har tilsvarende udsmykning. Skaftet synes at være ældre end foden, o. 1600.[52] Det glatte bæger er fornyet, formentlig i det tidlige 1900-tal, og med indgraveret skriveskrift læses på det: »Vigerslev Kirke«.

Disken (jf. fig. 26) er udført 1766 af Rasmus Rasmussen Møller, Odense, og måler 15,5 cm i diameter. På fanen er der indgraveret et hjulkors og med skriveskrift siden tilføjet: »Vigerslev Kirke« (jf. kalken ovf.). Under bunden er den stemplet med årstallet 1766 og mestermærke samt initialerne »ACvH.« for giveren, kirkeejer Adam Christopher von Holsten på Langesø.[53]

Fig. 24-25. 24. Maria med Barnet. Figur fra en senmiddelalderlig †altertavle. (s. 6196). 25. Dionysius. Figur fra en senmiddelalderlig †altertavle. (s. 6196). Foto Arnold Mikkelsen 2020.– *24. Virgin and Child. Figure from a Late Medieval †altarpiece. 25. Dionysius. Figure from a Late Medieval †altarpiece.*

Oblatæske (fig. 27), 1701/12, udført af Carl Simon Johansen Schwartz, Odense, og oprindeligt skænket til Veflinge Kirke af Henrik Juel og Edel Rodsteen Dyre til Elvedgård. Den ovale æske måler 9×11 cm og er 5 cm høj. Den har glatte sider med en riflet profil langs top og bund, mens det fladkuplede låg har en pærestav langs kanten, og i et ovalt felt på dets midte er indgraveret våbener for giverne, Henrik Juel og Edel Dyre. Under bunden er stemplet mester- og Odensemærke.[54] At Henrik Juel og Edel Rodsteen Dyres våbener er indgraveret på oblatæsken, in-

Fig. 26. Alterdisk, udført 1766 af Rasmus Rasmussen Møller, Odense, og alterkalk, nok fra 1700-tallet (s. 6196). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Altar paten, made in 1766 by Rasmus Rasmussen Møller, Odense, and chalice, probably from the 1700s.*

Fig. 27. Oblatæske, udført 1701/12 af Carl Simon Johansen Schwartz, Odense, og skænket af Henrik Juel og Edel Rodsteen Dyre; oprindelig til Veflinge Kirke (s. 6197). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Wafer box, made in 1701/12 by Carl Simon Johansen Schwartz, Odense, and donated by Henrik Juel and Edel Rodsteen Dyre; originally to Veflinge Church.*

dikerer, at den oprindeligt blev skænket til Elvedgårds sognekirke i Veflinge på et tidspunkt mellem deres ægteskab 1702 og Henrik Juels død ved Slaget ved Gadebusch 1712. Den må være overgået til Vigerslev Kirke på et tidspunkt, hvor begge kirkers kirkesølv blev opbevaret hos deres fælles sognepræst.

Sygesættet er sammenstykket af en 13,2 cm høj *kalk* udført 1795 af Poul Jensen Theilgaard, Odense, samt en oblatæske og vinflaske udført af Niels Christopher Clausen, Odense, og anskaffet 1864.[17] *Kalken* har en profileret, cirkulær fod med bred standplade og er drevet op i et cylindrisk skaft med midtknop. Bægret er glat, bortset fra to indgraverede linjer ved mundingsranden. *Oblatæsken* måler 7,3 cm i diameter og har rette sider samt et glat låg med indgraveret Jesusmonogram i en strålekrans. Vinkanden er 13,5 cm høj og udført med rundende korpus, der glider over i en høj, slank hals med hank. Låget er udført som en prop med trækring.

Alterkande, 1800-tallets midte, af tin, 29 cm høj med urneformet korpus, svungen hank og et cirkulært låg med knop. Under bunden er den stemplet med Odensemærket. Det er muligt, at kanden er identisk med den dåbskande, man 1862 ønskede at anskaffe.[17]

Alterstager, (fig. 28) 1550-1600. Stagerne er 46,5 cm høje og har en fod, der markeres af to kraftige, spidse profiler, og i flere mindre afsæt leder over i det omtrent cylindriske skaft, der har tre flade skaftringe. Under foden er tilføjet en flad fodplade, der nu skiller sig ud igennem sin varierende patinering. Lyseskålen er kreneleret, og dens sider prydes af et hulmønster, der danner X'er. Begge dele er velkendte træk fra gotiske og til dels sengotiske stager (jf. stagerne fra 1564 i Skt. Nikolaj Kirke, Middelfart, s. 2304), mens navnlig den varierede, næsten balusteragtige profilering af skaftet taler for en datering til 1500-tallets anden halvdel.

Syvstager. 1) O. 1900-25, en titusstage, 51 cm høj, med ottekantet base i tre afsæt, hvis sider alle er prydet af laurbærranker. Stammen er rigt profileret og udgår fra en bladprydet karnisprofil. Opstillet på alterbordet. 2) O. 1900-25, 37 cm høj, med ottekantet base i tre afsæt med bladprydede karnisprofiler. Stagen er ude af brug.

Fig. 28. Alterstager, 1550-1600 (s. 6199). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Altar candlesticks, 1600s.*

Fig. 29. Dåbsfad, et Nürnbergfad fra 1500-tallet, der i nyere tid er tilført en bredere fane (s. 6200). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Baptismal dish, Nuremberg work from 1500s with a broader rim added in recent times.*

To *kandelabre,* skænket 2009 af Else Marie Hansen. De 155 cm høje kandelabre er udført af C. Antonsen, Odense, og har en skiveformet fod, hvorfra der rejser sig tre cylindriske lysearme af forskellig højde om en central stang med sølvkors. På fødderne er indgraveret »Skænket af/ Else Marie Hansen/ født i Vigerslev Sogn 1923«, »Vigerslev Kirke/ Vigerslev Sogn/ 2009« og »Udført af/ C. Antonsen Guld- & Sølvsmedie«. Opstillet vestligst i koret.

To †*messeklokker,* nævnt 1588 af biskop Jacob Madsen som to små og ophængt i spiret over koret.[8]

Alterskranke (jf. fig. 22), 1941, halvrund med to korte, vinkelrette endefag. Skranken har tætstillede, slanke balustre af profilerede stave, der bærer en høj håndliste; på indersiden er en hylde til særkalke. Den står med sandfarvede balustre, rød og brun håndliste med lidt forgyldning og brun base for knæfaldet, der er polstret med vinrødt uld.

†*Alterskranke* (jf. fig. 20), 1846.[16] Skranken var udført af støbejern[17] og havde balustre udført som nygotiske søjler, der bar en slank håndliste. Den blev ombygget 1894 med et bredere knæfald.[35] 1929 blev håndlisten malet sort.[18]

Døbefonte 1) (Fig. 30), romansk, af granit, med fod fra 1926. Fonten er 90 cm høj og har en firkantet fod, der løber stejlt op mod en tovsnoning. Kummen måler 69 cm i tværmål og har forneden en vulst som bindeled til foden. Selve kummens bund runder op mod de rette, udekorerede sider, og i overkanten er der huller til et †*fontelåg*; de er nu udfyldt med tin. Mod nord er der en naturlig fordybning i kummens side.

Fonten stod frem til 1846 på en træfod, der 1839 var revnet.[16] I perioden 1846-1926 var fonten taget ud af brug og opstillet på kirkens sydside, hvor den tjente til regnvandsopsamling.[55] Fonten er ikke omtalt i M. Mackeprangs afhandling om Danmarks middelalderlige døbefonte, men dens udformning er grundformen i hans såkaldte 'Højbytype', der omfatter nogle skulpturelt set meget enkle fonte, hvis udsmykning primært var påmalet.[56]

2) (Fig. 31), 1846, af tin. Kummen er udformet som et fad, 64 cm i diameter, med en 12 cm bred fane prydet af et relief af en ranke båret af englebørn, der er baseret på Bertel Thorvaldsens relief fra Brahetrolleborgs døbefont (Svendborg Amt).[57] Foden har buede sider, der munder ud i fire spidser, hvorpå de bevingede evangelistsymboler sidder ved overgangen til det søjleformede skaft, der nu er gået tabt. Fonten er hensat på loftet.

Fig. 30. Den romanske døbefont (s. 6200). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The Romanesque font.*

Fig. 31. Døbefont nr. 2 fra 1846 (s. 6200). Foto Mogens Larsen 1985. – *Font no. 2 from 1846.*

Dåbsfad (fig. 29) 1500-tallet, et Nürnbergfad, 40 cm i diameter. I bunden er en Bebudelsesscene, der omkranses af en udpudset minuskelindskrift. Bunden ligger dybt i fadet og har næsten ret kant mod fanen, der er prydet af to borter af stempelmønstre, dels blomster, dels fiskeblæreornamenter. Fadet er pånittet en 12 cm bred ring af messing udformet som et hjulkors, som tillader fadet at hvile på fontens overkant.

Dåbskande, udført 2000 af guldsmed C. Antonsen, Odense.[58] Kanden er 27 cm høj og traditionelt udformet med svunget korpus på en profileret, cirkulær fod, en høj hals, der er drevet ud i en kraftig hældetud og en svungen hank. Korpus prydes af en bort af bølgede romber der flankeres af rosetter, der begge citerer dåbsfadets stempelmønstre. Under bunden er indgraveret »Vigerslev Kirke 1. januar 2000« omkring mestermærket »C. Antonsen«.

Korbuekrucifiks (fig. 32-34), o. 1520. Den cirka 130 cm store figur er skåret i eg og viser Kristus korsfæstet i udstrakte, let skrånende arme og hænder, der folder sig om naglerne. Hovedet er drejet mod den højre skulder og krones af en meget stor tornekrone. Skægget er kort og det kraftige, bølgede hår langt med en lok hængende

Fig. 32. Korbuekrucifiks, o. 1525 (s. 6200). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Chancel arch crucifix, c. 1525.*

ned over skulderen. Mund og øjne er lukkede, og det udmagrede, hulkindede ansigt forekommer skrøbeligt under den massive tornekrone. Ansigtet er asymmetrisk skåret, sådan at ansigtsudtrykket fremstår umiddelbart aflæseligt for en frontalt placeret betragter, selvom hovedet er drejet mod højre. Kroppen er slank med tydelige markeringer af halsens sener og ribbenene; i Kristi højre side er et åbent sår. Lændeklædet er bundet med en stor knude ved venstre hofte, og dets to snipper er skåret med store og skarpvinklede folder, idet de bevæges af vindpustet. Figuren er udhulet

Fig. 33-34. 33. Evangelistmedaljon fra korbuekrucifikset, o. 1525 (s. 6200). Foto Arnold Mikkelsen 2020. 34. Dokumentation af farverester på korbuekrucifiksets evangelistmedaljon (s. 6202). Tegning af Eigil Rothe 1900. I NM. – *33. Evangelist medallion from chancel arch crucifix, c. 1525. 34. Documentation of colour traces on the evangelist medallion from chancel arch crucifix.*

i ryggen. Fødderne er let bøjede, knæene strejfer hinanden, og fødderne er lagt over hinanden og fæstet med samme nagle. Korstræet er cirka 200 cm højt med glatte korsarme og firpasformede endemedaljoner, hvori der er skåret evangelistsymboler, foroven Johannes' ørn, der delvist skjules under skriftrullen med Pilatus' ord (INRI), til højre Markus' løve, forneden Mattæus' engel (fig. 33-34) og til venstre Lukas' okse.

Krucifikset står i en staffering fra 1899 udført af Eigil Rothe som en delvis nymaling af den oprindelige bemaling (jf. fig 33-34). Kristus står i lys karnation med blodtegning fra sårene. Håret er brunt, tornekronen grøn og lændeklædet blåt med guldfor. Korstræet står med rødbrun stamme, der kantes af guld, ligesom endemedaljonerne er gyldne med blå baggrund og brogede evangelistsymboler med identificerende majuskelindskrifter. Krucifikset blev malet med hvidt flere gange i løbet af 1800-tallet, men disse overstrygninger blev alle afrenset i forbindelse med afdækningen af det oprindelige farvelag 1899.[59]

Krucifikset er tydeligt præget af Claus Berg og overtager såvel hans naturalisme, den slanke kropsform, de store, skarpe foldekast, det energisk flagrende lændeklæde med kraftig sideknude og skildringen af Johannes med tykt krøllet hår. Udførelsen af navnlig hovedet efterlader dog ingen tvivl om, at arbejdet ikke er fra mesterens egen hånd eller værksted, idet det sirlige skæg, der ikke fuldstændigt løfter sig af træets masse, er fremmed for dette. Jan Friedrich Richter peger på en lighed i kropsskildringen mellem Vigerslevkrucifikset og krucifikser i Hellerup (Svendborg Amt), Skamby (s. 5451) og Vejlby (Vends Hrd.), men ser først og fremmest dette som en indflydelse fra Claus Bergs arbejder i tiden omkring 1520, og ikke at de er udført af samme værksted.[60]

Krucifikset var i 1700-tallets midte opsat på en fyrretræsbjælke tværs over nordre korsarm; på samme stod fire figurer fra en eller flere senmiddelalderlige altertavler (jf. s. 6196).[50] I midten af 1800-tallet var krucifikset flyttet til en væg i sydkapellet.[61] Nu opsat på korets nordvæg.[43]

Fig. 35. Prædikestol, 1616 (s. 6204). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Pulpit, 1616.*

Fig. 36-37. Relieffer i Prædikestolens arkadefelter (s. 6204). 36. Hyrdernes Tilbedelse (A). 37. Jesu Dåb (B). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Reliefs in the arcade spaces of the pulpit. 36. Adoration of the Shepherds. 37. Baptism of Christ.*

Til krucifikset hører sandsynligvis også en nu forsvundet †*sidefigur* (fig. 55) forestillende den sørgende Maria iklædt hovedlin og kappe og med hovedet let bukket samt et sørgmodigt udtryk i øjnene. Hun krydser armene foran kroppen og griber med højre hånd fast om kappen. Fremstillingen viser, at figuren hører til en korsfæstelsesgruppe, og blandt andet detaljen med, at Marias håndryg er delvist dækket af de lange ærmer, peger mod 1520'erne. Også for sidefigurernes vedkommende er det nærliggende at pege på relationen til Claus Bergs krucifiksgrupper fra tiden o. 1520, eksempelvis Asperup- og Vindingekrucifikserne (henholdsvis Vends Hrd. og Svendborg Amt).[62] Figuren var 1900 i meget dårlig stand og blev skænket til konservator Eigil Rothe, samtidig med at figurerne fra (†)altertavlen (s. 6196) blev overladt til Nationalmuseet og restaureret af Rothe.[63]

Prædikestol, (fig. 35-40), 1616, udført som en arkitektonisk opbygget renæssancestol med fem fag. Fagene rummer arkader med kannelerede pilastre og glat bueslag med tandsnit langs underkanten, og i sviklerne er der udskårne, bevingede englehoveder. I arkadefelterne er der reliefskårne scener fra Jesus' liv og død. Set fra opgangen forestiller de:

A) (Fig. 36) Hyrdernes Tilbedelse, To engle flankerer Maria, der knæler i bøn ved krybben. Bag hende tager Josef imod de tre hyrder, og over dem ses koen, æslet og en engel, der holder en skriftrulle ud.

B) (Fig. 37) Jesu Dåb. Jesus står i Jordanfloden med korslagte arme, mens Johannes Døber knæler på en sten ved bredden og hælder vand over Jesus' hår. I billedets højre side iagttager to disciple scenen. Over Jesus ses Gud Fader, der peger mod himlen, og under ham Helligånden. Denne

Fig. 38-39. Relieffer i Prædikestolens arkadefelter (s. 6205). 38. Korsfæstelsen (C). 39. Opstandelsen (D). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Reliefs in the arcade spaces of the pulpit. 38. Crucifixion. 39. Resurrection.*

skildring af Gud Fader kunne tale for, at der er benyttet et lidt ældre grafisk forlæg.[64] Forlægget er ikke identificeret med sikkerhed, men relieffet er nært beslægtet med det i Stubberup Kirkes prædikestol, som kan opfattes som en variant over Virgil Solis' træsnit fra 1552 (s. 4768).

C) (Fig. 38) Korsfæstelsen. Billedets øvre halvdel udfyldes af den korsfæstede Kristus, der flankeres af de to røvere, hvis forvredne kroppe er naglet til skæve kors. Forrest i billedet griber den knælende Maria Magdalene om korsets fod, mens Maria tørrer en tåre bort, og Johannes kigger sørgmodigt mod sin frelser. Relieffet er skåret med mindre variationer efter Crispijn I van de Passes kobberstik fra 1600 (s. 4769).[65]

D) (Fig. 39) Opstandelsen. Foran en solgisel står Kristus på sarkofagen med sejrsfanen i venstre hånd og højre strakt mod himlen. Ved sarkofagens sider reagerer to soldater med frygt, og foran den vågner en tredje soldat fra sin søvn, idet en fjerde flygter. Kompositionen er baseret på Cornelis Corts kobberstik fra 1562 efter Giulio Clovio.[66]

E) (Fig. 40) Pinseunderet. Maria sidder iklædt hovedlin og lang kappe med en åben bog i skødet og omgives af apostlene. Over dem svæver Helligånden, og tungeformede flammer rejser sig fra deres hoveder. Relieffet er en spejlvendt kopi efter Virgil Solis' træsnit til et passionale trykt af Valentin Geissler i Nürnberg på et tidspunkt efter 1552.[67]

Kurvens fag adskilles af hjørnefremspring med koblede, glatte søjler, der har prydbælter skåret som beslagværkskartoucher med frugtklaser om bevingede englehoveder; kapitælerne er korintiske. Postamentet har et kraftigt profileret felt,

Fig. 40. Relieffer i Prædikestolens arkadefelter (s. 6205). Pinseunderet (E). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Reliefs in the arcade spaces of the pulpit. Miracle of Pentecost.*

og postamentfremspringene er udsmykket af udskårne løvehoveder i varierende udformning. Frisen rummer elegant udskårne blomsterornamenter med fugle. Under kurven er svungne hængestykker udskåret med volutter og masker, der tilsammen anfører årstallet »Anno 1616«;[68] mellem hængestykkerne er der store, udskårne englehoveder. Kurven hviler på en muret, hvidtet sokkel.

Lydhimlen er sekskantet med en enkelt side, der føjer sig om hvælvpillens irregulære form. Den har en gesims med kraftigt tandsnit og små hjørnefremspring, hvorunder der hænger udskårne englehoveder. Over himlen er topstykker udskåret som kartoucher med englehoveder, og mellem dem små vaser. Loftet er glat med en påmonteret due. Opgangen er sekundær og har et sidepanel med tre fyldinger fra 1941.[69]

Prædikestolen står i sin oprindelige, brogede bemaling domineret af rødt, brunt og grønt, med søjler i beige marmorering med røde åretegninger. I postamentfelterne er med guldfraktur på sort bund malet »It er fornøde/ Maria haffue/ vdual den gode/ part som icke/ skall tagis fra hend. Lvc 10«; sidste ord i bibelcitatet, der er hentet fra fortællingen om Jesus hos Martha og Maria (Luk. 10,42), er malet på postamentets rammeværk. Dette farvelag blev fremdraget og suppleret ved Georg N. Kristiansens konservering 1941.[66] Ved samme lejlighed blev stolens sekundære bemalinger undersøgt. Den oprindelige og nu fremdragne staffering var i brug frem til 1787, da stolen blev malet grågrøn med hvid og gul staffering samt malet årstal. Efterfølgende blev den malet grå med hvide relieffer, og herover lå der to lag egetræsådring (med hvide relieffer), hvoraf det ældste formentlig stammer fra o. 1859, mens det yngste lag er fra 1910 (jf. oversigt s. 6193).

Allerede 1631 var stolen i så dårlig stand, at præsten var i fare, når han stod på den.[19] 1857 noterede biskop Engelstoft, at stolen førhen havde hængt på hjørnet af sydkapellet og koret, men nu var flyttet til kapellets vesthjørne mod skibet.[43] 1855 bad Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet kirkeejeren, Adam Christopher Holsten Charisius til Langesø, om at istandsætte lydhimlens Helligåndsdue.[16] 1880 blev stolen flyttet tilbage til hjørnepillen mellem koret og søndre kapel.[35] På dette tidspunkt blev lydhimlens loft forandret, idet det ældre fyrrebræddeloft fra en af stolens flytninger i 1800-tallet blev udskiftet med en glat krydsfinerplade, hvorpå der blev monteret en roset. 2010 blev to løse englehoveder fra fagenes svikler taget af og lagt i brandskabet.[70]

Med sine markante hjørnefremspring båret af koblede frisøjler og de elegant udskårne groteskerelieffer er stolen en arvtager til den type, billedskærer Jens Asmussen havde markeret sig med i tiden kort før og efter 1600 (jf. Munkebo og Mesinge kirker, s. 4161 ff. og 4628 ff.). Muligvis er mestrene bag prædikestolen de personer, der skar deres initialer, »IRS« og »KB«, i bagsiden af et

af kurvens hængestykker.[71] Sikkert er det, at prædikestolen er det foreløbig ældste, kendte arbejde af det billedskærerværksted, der også leverede prædikestolen og altertavlen i Stubberup Kirke (1632, s. 4757 og 4770) samt altertavlen i Dalby Kirke (1633, s. 4683).[72] Forbindelsen mellem disse arbejder er tydelig i en sammenligning af de pluskæbede og krølhårede engle, der findes på alle disse arbejder, ligesom samtlige Vigerslevstolens arkaderelieffer genfindes på Stubberupstolen.

†*Prædikestol,* nævnt 1588, da biskop Jacob Madsen anfører, at der over prædikestolen er en lille lydhimmel, som kirkeværge Tønne Bryske til Langesø har bekostet for 100 dlr.[8]

Stolestader (jf. fig. 21), indrettet 1846.[16] Der er opstillet to rækker af i alt 23 stole i skibet samt henholdsvis 14 og 16 i kapellerne.[73] Mod midtergangen har stolene 102 cm høje, rektangulære gavle med en pilaster i relief, mens gavlene mod væggene er lavere og enklere udført. Ryglænet er åbent og let skrånende, og sædet bæres af ben, der mod midtergangen er udsavet. 1894 blev stoleryggene sænkede og sæderne gjort bredere.[74] Stolene står i en rød staffering med sort sæde og sort bund for gavlens pilaster fra 1986.[49] En undersøgelse 1985 viste, at stolene altid har været farvesat efter altertavlen, idet gavlene oprindeligt var blågrå med blågrønne pilastre, 1894 blev de

Fig. 41. Kirkens indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The church interior looking west.*

Fig. 42. Præsterækketavle, 1873 (s. 6209). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Board listing parsons, 1873.*

egetræsådrede,[17] og 1941 fik de en blågrå bemaling med hvide gavlpilastre.[40]

†*Stolestader.* Nævnt 1665, da mange af stolene ikke duede.[19]

(†)*Skriftestolen* (jf. fig. 22) blev indrettet 1836 (ifølge malet årstal på bagsiden) bag alterbordet og med indgang gennem den bræddevæg med rundbuede indgange på hver side af alteret, der endnu er bygget sammen med altertavlen og i dag fungerer som et sakristilignende aflukke til præsten.[17] Da rummet var meget smalt, blev der 1867 sat panelværk mod østvæggen, så den ikke smittede af på præsten.[17]

En †*skriftestol* er nævnt 1631, da en ny skriftestol skulle indrettes.[19] En †*degnestol* i koret blev sløjfet 1877, og degnen fik derefter plads i en af skibets forreste stole.

Løse stole, 24 stole tegnet af Børge Mogensen, af lakeret bøg med polstret sæde. De er opstillet rundt om i kirken, navnlig i koret.

†*Herskabspulpitur,* indrettet af oberst Godske Detlev von Holsten (kirkeejer 1710-45). Stolen var ottekantet,[75] og ifølge en beskrivelse fra 1753 indrettet på korets nordvæg.[50] Dens tre østvendte sider var udsmykket med en udførlig, malet beskrivelse af Holstenslægtens genealogi, mens de tre vestvendte fag var prydet af to malede stamtræer.[76] Selvom herskabspulpituret tilsyneladende regnedes for en af de 'vanzirende tilbygninger', der ønskedes nedtaget under istandsættelsen 1846,[77] var den endnu i koret frem til 1877, formentlig dog nu ombygget til en herskabsstol, om hvilken kirkeinspektionen bemærkede, at det 'ville meget forskønne' koret, om den blev flyttet til skibet.[24]

Orgel (jf. fig. 41), 1970, med 11 stemmer, heraf én delvist transmitteret, to manualer og pedal. Bygget af Bruno Christensen, Terkelsbøl. Disposition: Hovedværk: Rørfløjte 8', Principal 4', Gemshorn 2', Mixtur III-IV. Brystværk: Gedakt 8', Koppelfløjte 4', Principal 2', Nasat $1^1/_3$'. Pedal: Subbas 16', Oktav 8', Oktav 4' (C-f trm. fra Oktav 8'). Trinbetjente låger for BV. Manualomfang C-g^3, pedalomfang C-f^1. Koblinger: HV+BV, P+HV, P+BV. Opstillet på gulvet i tårnrummets nordvestlige hjørne med østvendt facade og spillebord. Det rektangulære orgelhus er tegnet af arkitekt Ebbe Lehn Pedersen, Odense.

†*Orgler.* 1) Ombygget 1846.[16] Formentlig bygget af Fr. H. Ramus. Facaden er formentlig genanvendt i †orgel nr. 2.[78]

2) 1869,[16] med seks stemmer, ét manual, oprindeligt bygget af Demant, og rimeligvis ombygget siden. Disposition: Fugara 8 fod, Gedakt 8 fod, Principal diskant 8 fod, Oktav 4 fod, Oktav 2 fod.[79] Orglet blev i 1927 hovedistandsat for 1.250 kr. og er muligvis ved denne lejlighed blevet ombygget og omdisponeret til den skik-

Fig. 43-44. To malerier af Martin Luther og reformationskongen Christian III (s. 6210), o. 1836. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Two paintings, of Martin Luther and the Reformation King Christian III, c. 1836.*

kelse, det fandtes i 1959, hvor dispositionen var: Bordun 16', Principal 8', Tectus 8', Fugara 8', Vox Celeste 8', Octav 4'. Svelle. Mekanisk aktion. På lavt pulpitur (podium) i vest (jf. fig. 18c) med østvendt facade og spillebord i orgelhusets nordre gavl.[80]

Dørfløje. Indvendig, o. 1846-47, en dobbeltfløj med fyldinger, hvori der er lave, ovale relieffer. Døren står i lysegrå bemaling. Mellem våbenhus og tårnrum.

Dørfløj, udvendig, 2015,[14] af lakeret eg, med tre profilfyldinger. Formentlig tegnet af Ebbe Lehn Petersen, Odense. Den erstattede en ældre †*dørfløj* af fyr fra 1800-tallets slutning.[14]

†*Pulpiturer.* 1) Nævnt 1665, da det var helt forrådnet, så 'folket står derpå med stor livsfare'.[19] Det er formentlig identisk med det pulpitur i nordkapellet, der 1862 er omtalt som sat så lavt, at man ikke kunne stå oprejst i stolen derunder.[17]

Salmenummertavler, o. 1941. Seks tavler, der måler 59×41 cm og er udført til hængenumre. De står i beige bemaling med detaljer i brunt og rødt; to tavler har overskrifterne »Daab.« og »Nadver.«. Tavlerne er formentlig anskaffet ved kirkens istandsættelse 1941.[81]

(†)*Salmenummertavler,* 1873,[24] af fyr, 153×68 cm. Tavlerne er udført i nygotisk stil med koblede buer og kølbuet overdel med ovulus og afsluttende fiale. De er udført til skydenumre. Tavlerne, der står i ådring, er nu henstillet i tårnet, bortset fra to, der er omdannet til præsterækketavler (jf. ndf.). Typen er almindeligt forekommende i de nordfynske kirker, herunder Veflinge (s. 6155), Bederslev (s. 5325), Nørre Nærå (s. 5300) og Krogsbølle (s. 5248).

†*Salmenummertavler,* 1800-tallet, med æselrygbuet overkant, til kridt. Frem til hovedistandsættelsen 1941 var en enkelt tavle endnu opsat på pillen mellem skib og nordkapel, og benyttedes til at angive salmer under overskrifterne »Daab« og »Nadver« (jf. fig. 20 og 56).

Præsterækketavler (fig. 42), 1873, udført som (†)salmenummertavler (jf. ovf.). Tavlerne, der står i egetræsådring med navne i sort fraktur, var oprindelig opsat på korets sydvæg (jf. fig. 20). Nu opsat i våbenhuset.

Fig. 45. Klokke, støbt 1783 af D. C. Herbst (s. 6210). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Bell, cast in 1783 by D. C. Herbst.*

Malerier (fig. 43-44), o. 1836. To portrætter malet i olie på lærred, 29,5×23 cm og indsat i enkle brædderammer. De forestiller henholdsvis Martin Luther og Christian III. Førstnævnte er en kopi efter det portræt, Lukas Cranach udviklede 1532 til pendantportrætterne af Luther og Philip Melanchton.[82] Portrættet af Christian III er derimod en kopi efter Georg Vilhelm Baurenfeinds kobberstik fra 1761.[83] At malerierne altså er yngre end dette stik og forestiller den tyske reformator samt den danske reformationskonge, taler for, at de blev anskaffet i forbindelse med reformationsjubilæet 1836.[84] I så fald kan det overvejes, om kunstneren er August Wilhelm Boesen, der netop 1836 malede kirkens alterbillede (s. 6195). De er da også først omtalt i kilderne i 1800-tallets midte, på et tidspunkt hvor de hang i koret.[85] Nu ophængt i tårnrummet.

Lysekroner, o. 1920. To seksarmede kroner med spinkle, s-snoede arme monteret på et slankt skaft med lille hængekugle er udført af kunstsmed Knud Eibye.[86] På kronerne læses givernavnene, henholdsvis »Anders Rasmussen, Rue« og »Jørgen Mogensen, Kjelleby«. †*Lysekroner,* to petroleumslamper, var ophængt, indtil de nuværende blev anskaffet.[87]

†*Tårnur,* o. 1590, nævnt af biskop Jacob Madsen som et nyt sejerværk med en dejlig skive, der imidlertid var revnet året efter og måtte repareres for 60 daler.

Klokker. 1) (Fig. 45), 1783, støbt af D. C. Herbst, København, på kirkeejerens bekostning, 98 cm i diameter. Om halsen løber indskriften »Soli deo gloria me fecit D. C. Herbst Hafniæ anno 1783« (Gud alene æren. D. C. Herbst fremstillede mig i København år 1783) mellem lister og store bladborte. På legemet er versalindskriften »Anno 1783/ er denne klocke/ bekostet omstøbt/ af kierkens patron/ A. C. baron von Holsten«. Ophængt i klokkestokværket i en slyngebom. 2) 1841, støbt af I. C. Gamst, København, 90 cm i diameter. Om halsen løber en bort af planteornamentik og under den en indskrift i reliefversaler: »Støbt af I. C. Gamst Kiøbenhavn A(nn)o 1841«. Klokken er formentlig udført ved omsmeltning af †klokke nr. 5. Ophængt i klokkestokværket i slyngebom, der er ombygget til vuggebom.

†*Klokker.* 1-2) Nævnt 1588 af biskop Jacob Madsen som 'to store klokker'.[8] 3) 1597, skænket af Tønne Bryske til Langesø og sognepræst hr. Simon Andersen. Om halsen løb indskriften »J. H. Verbum Domini (manet) in æternum Anno M. D. X. C:VII. Tonne Bryske. Her Simon Andersen«.[88] Omstøbt til †nr. 5. 4) 1610, støbt af Reinholdt Benning, Lübeck. Ifølge afskrifter fra 1700-tallet bar den indskriften »Dum trahor audite voco vos ad gaudia vitæ Reinhold Benning me fecit Lübeca Anno 1610« (Hør efter når jeg trækkes. Jeg kalder jer til livets glæder. Reinhold Benning fremstillede mig i Lübeck år 1610).[89] 5) 1760, udført ved omstøbning af †nr. 3,[90] og formentlig omsmeltet 1841 til nr. 2.

Fig. 46. Epitafium over Jørgen Feddersen og Margrete Pedersdatter Falster, 1724 (s. 6212). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Sepulchral tablet for Jørgen Feddersen and Margrete Pedersdatter Falster, 1724.*

GRAVMINDER

Kirkens antikvariske gravminder omfatter to gotiske gravsten, dels en nu glatslidt sten, der benyttes som trædesten ved våbenhusets dør, dels Odenseornamentistens velbevarede sten over Antonius Bryske til Langesø, der oprindeligt lå ved den åbne, murede †begravelse i koret, herskabet på Langesø gjorde brug af. Desuden er der bevaret to gravsten fra 1600-tallet med udslidte indskrifter. Et epitafium over Jørgen Federsen og hustru Margrete Pedersdatter Falster er fra 1724.

På kirkegården står et monument over sognepræst Boesen, der blev bekostet af den navnkundige historiker Vedel Simonsen og udført 1842 af H. W. Bissen. Desuden finder man forfatter Anton Andersens gravsten fra 1911.

Fig. 47. Gravsten nr. 2, o. 1554, over rigskansler Antonius Bryske (s. 6213). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Tombstone no. 2, of Chancellor Antonius Bryske.*

Epitafium (fig. 46), 1724, over Jørgen Feddersen, ⋆11. nov. 1611 i Tønder, †1691 og hustru, Margrethe Peders Daatter Falster, ⋆1642, †24. april 1724.[91] Stenen blev bekostet 1724 af hendes anden ægtefælle, Christen Andersen Brylle.

Rød sandsten, 87×55 cm, med indskrift i indhuggede versaler i 25 forsænkede bånd under en medaljon, der rummer ægteparrets bomærker og støttes af svævende engle med palmegren og basun (berømmelsessymboler). Indskriften lyder: »Her

under hviiler den høyagtbare og velfornemme Mand, salig Jørgen Feddersen, barnføed i Tønder 1611, den 11. Novbr., kom først i Ægteskab med den dydædle og gudelskende Møe, nu salig Matrone Maren Anders Daatter, levede med hende i Amager fra 1642 til 1663, siden i et kierligt og af Gud velsignet Ægteskab med een Søn og 2de Døttre med den hæderbaarne og gudelskende møe, nu salig Matrone Margrethe Peders Daatter Falster, føed i Ste Hans Præstegaard i Ottense 1642 og levede med hende i Amager og i Sverupe i 27 Aar, døde 1691 i sit Alders 81 Aar. Derefter begav hun sig i eet andet Ægteskab med den høyagtbare og velfornemme Christen Andersen Brylle og levede med ham i 31 Aar, døde 1724 den 24de April i hendes Alders 82 Aar og er her begravet. Gud give dennem med alle troe Christne een glædelig og ærefuld Opstandelse. Denne Steen er bekosted af Christen Andersen Brylle 1724.« Epitafiet er sortmalet med forgyldt indskrift og er indmuret i det søndre kapels vestvæg.[85]

Gravsten. 1) Unggotisk(?).[92] Lys sandsten, 195× 70/90 cm, nu helt glatslidt og genanvendt som trædesten ved kirkedøren.

2) (Fig. 47-48), o. 1554, over Anthonis Bryscke †(11. juli) 15<66>.[93] »In hac tvmba tvm/ vlatvs est nobilis/ discretvs q(ve) vir Anthonis/ Bryscke de Langesø qvondam regi danor(u)m ivs-/ ticiarivs n(e)c non prepo-/ sitvs Otthoniensis 15<66> ex hac vita decessit« (I denne grav er den ædle og udmærkede Antonius Bryske til Langesø begravet, førhen rigskansler for den danske konge og lensmand i Odense. 1566 forlod han dette liv).

Sandsten, 251×163 cm. Figursten med fuldfigursportræt af kansleren iklædt en bred, knælang kappe og hue over det slanke ansigt med langt skæg og kort, krøllet hår. Med begge hænder støtter han et sværd. Han står under en rundbuearkade, der bæres af kannelerede pilastre med kompositkapitæler. Personalia er anført i versaler om figurfeltet og er på latin (jf. ovf.). Den indrammes af en frise med planteornamentik og afbrydes af hjørnemedaljoner med Bryskes hjelmprydede våbener i relief, foroven Bryske og Gyldenstierne, forneden Hogenskild og Bille.

Chr. Axel Jensen tilskrev stenen til den såkaldte Odenseornamentist, der var aktiv i navnlig 1550'erne.[94] De nærmeste paralleller blandt de arbejder, der er tillagt denne stenhugger, er to gravsten fra Nørre Søby Kirke. Dens pilastre går således igen på Knud Urnes og Ingrid Walckendorfs monument fra 1543 (s. 4056), mens renæssanceornamentikken er nært beslægtet med den, der pryder den yngre Knud Urnes gravsten fra 1552 (s. 4057). Jensen foreslog desuden, at gravstenen blev udført o. 1554, det år Antonius Bryske lod samme stenhugger udføre en bygningstavle til Langesø.[95] Gravstenen er omtalt i 1700-tallet som indmuret i korets gulv 'ved fonten', delvist under alterskranken og altså ved den 'åbne, herskabelige begravelse' under koret (jf. †muret begravelse ndf.), gravstenen må opfattes som knyttet til.[85] Nu er gravstenen indmuret i korets sydvæg.

Fig. 48. Antonius Bryskes gravsten. Tegnet af Søren Abildgaard o. 1762, da den nedre del af stenen endnu var skjult af alterskranken. I NM. –*Tombstone of Antonius Bryske. Designed by Søren Abildgaard c. 1762, when the lower part of the stone was still hidden by the altar rail.*

3) (Fig. 49), 1600-tallet, over ubekendt. Sandsten, 59×95 cm. Den nedre del af stenen er udført som et skriftfelt med personalia i helt udslidte versaler. Feltet flankeres af søjler, og over det er et rundbuet topfelt med et relief af Opstandelsen.

I hjørnerne er der medaljoner med englerelieffer. Opsat i våbenhuset.

4) (Fig. 50), 1665, over ubekendt. En skriftsten, med affasede øvre hjørner. Personalia er hugget med reliefversaler i 14 linjer. Indskriften er delvist ødelagt, hvilket primært er gået ud over linjerne 7-11, hvor personoplysningerne stod. Den læselige del af indskriften lyder »IHS/ Chri(s)tvs wort haab/ .../ Syndern(n)is forladelse/ Legommes opstandelse/ oc h… (d)øde… (16)65… Bode i Wiersleff Mølle/…«.Øverst er et Jesusmonogram. Gravstenen er indsat højt i korets sydmur.

†*Gravsten.* 1) Før 1675. En grå flise med en indskrift, der allerede i 1700-tallets midte var en ganske nedslidt indskrift, dvs. måske en genanvendt ældre gravsten (jf. nr. 1, 3-4 ovf.), idet personalia var anført på en gravramme af træ (ndf.).

Fig. 49. Gravsten nr. 3, 1600-tallet (s. 6213). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Tombstone no. 3, 1600s.*

Fig. 50. Gravsten nr. 4 fra 1665 (s. 6214). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Tombstone no. 4 from 1665*

Monumentet lå vestligst i midtskibets mellemgang.[85]

2) 1768, over Maren Hans Daater Lindschou, ⋆1693, †1768. En grå sten med indhugget personalia: »Her under hviiler Maren Hans Daatter Lindschou, føed Aar 1693, kom i Ægteskab Aar 1722 med Capellanen for disse Meenigheder Hr Thomas Reutze, som døde 1766 i hans Alders 94 Aar, levede med ham 44 Aar, var Moder til 11ve Børn og saligen hensov Ao. 1768 udj sit Alders 75de Aar«. Om stenen lå en ramme af træ. Monumentet var lagt over en grav i skibets mellemgang, 'nedenfor prædikestolen'.[85]

†*Gravrammer.* 1) 1675, over Oluf Lauritzen, †6. april 1675, med skåret indskrift: »Her under hviiler ærlig, agtbare, nu salige Mand Oluf Lauritzen, som boede og døde i Morudgaarde Ao 1675 d/ 6te Aprilis. Gud give hannem det ævige Liv. Amen.«. Jf. †gravsten nr. 1.

2) 1768, over Maren Hansdatter Lindschou, jf. †gravsten nr. 2.

En †*muret begravelse i koret* fra 1500-tallet er omtalt i to beskrivelser fra 1700-tallets midte. Den ene, anonyme beskrivelse anfører, at der 'i den åbne, adelige begravelse under koret' stod dels nogle temmelig forfaldne kister uden våben og inskriptioner, dels Detlev von Holstens barnekiste (jf. ndf.). Præsteindberetningen fra 1755 oplyser, at nogle af kisterne skulle være dels Antonius Bryskes, dels Adolph Hans von Holstein og hustru Ide Rathlaus.[29] Selvom Ejler Brockenhuus' notat om Antonius Bryskes begravelse blot nævner ceremonien, men ikke gravstedet, forekommer præsteindberetningens formodning rimelig, da Bryskes gravsten lå ved den murede begravelse.[96] Sandsynligvis blev også Ide Ulfstand begravet her i 1579. Ejler Brockenhuus oplyser således, at hun blev begravet i 'Margårds sognekirke', altså Vigerslev Kirke.[97] Henvisningen til Margård er overraskende, eftersom Carl Bryske først erhvervede herregården året efter Ide Ulfstands død. Parret var derimod ejere af Langesø, som begravelsen også historisk set var knyttet til. De senere, kendte brugere af begravelsen var således medlemmer af von Holstenslægten på Langesø. Den må være sløjfet på et tidspunkt før 1812, da det blev oplyst, at der ikke var nogen begravelser i kirken.[98]

Begravede: Antonius Bryske, †1566; Ide Ulfstand, begr. 8. nov. 1579; Detlev von Holsten, †17. marts 1716; Adolph Hans von Holsteins, †2. jan 1594 og hustu Ide Rathlou, †24. dec. 1700.

†*Kiste,* 1716, over Detlev von Holsten, ✶17.febr. 1715, †17. marts 1716. På kisten var en kisteplade med følgende personalia: »Hier unter ruhet das in Gott seelige Kind Detlev von Holsten dessen Eltern waren der hochwohlgebohrne Herr, Herr Detlev von Holsten, Ihro Kön gl. Mayts. Zu Dannemark, Norwegen, hoch bestalter General Major von der Infanterie, wie auch Commendant der VEstund Nyburg, und die hochwelgebohrne Frau, Frau Jacobina Ernestina von Knuthen, ist gebohren Anno 1715 den 17ten Febr, gestorben Anno 1716, den 17ten Märtz. Gott verleihe ihm ein sanfft und seelige Ruhe und am jüngsten Tag ein fröliches Auferstehen umb seines auferstandenen Sohnes Jesu Christi Willen. Amen.« Kisten er omtalt som stående i von Holstens murede †begravelse (jf. ovf.) ved 1700-tallets midte.[85]

Fig. 51. Mindekrans over sognepræst H. H. Ebbesen, 1929 (s. 6215). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Memorial wreath for the parson H. H. Ebbesen, 1929.*

†*Præsternes murede begravelse* i koret er nævnt 1753 som placeret mellem alteret og degnestolen og indrettet med luger der 'skubber op i kirken'.[50]

Mindekranse. 1) 1911, for lærer og forfatter Anton Andersen (jf. kirkegårdsmonument nr. 2), †1911. En egekrans bundet med sløjfe, der blev skænket i »Taknemmelig Erindring fra Rue og Morud Laug« (anført med indgraveret skriveskrift). Kransen er indsat i en 58×45 cm mørklakeret egeramme og hængt på korets sydvæg.

2) (Fig. 51), 1929, over sognepræst H(ans) H(ansen) Ebbesen, †1929. En egekrans bundet med sløjfe skænket som »Et sidste Farvel fra ældre og unge Konfirmander i Vigerslev Sogn« (anført med indgraveret skriveskrift). Den er indsat i en 111×72 cm mørklakeret egeramme og ophængt på nordkapellets vestvæg.

Kirkegårdsmonumenter. 1) (Fig. 52), 1842, over provst Jens Frederik Boesen, »Wigerslev og Weflinge Menigheders nidkiære Sjælesørger«, †23. aug. 1839. Monumentet er udført af billedhugger H.W. Bissen og bekostet af Laurits Vedel Simonsen til Elvedgård.

En stele af sandsten, 188 cm høj, med en palmetdekoreret trekantgavl, hvori er et relief af et bevinget englehoved. Personalia er hugget i versaler optrukket med sort. I monumentet er indsat et marmorrelief, 48×33,5 cm, der forestiller Den Gode Hyrde stående foran en gruppe får iført en

Fig. 52. Kirkegårdsmonument nr. 1, 1842, over sognepræst Jens Frederik Boesen, †1839; udført af H.W. Bissen (s. 6216). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Churchyard monument no. 1, 1842, to the parson Jens Frederik Boesen, †1839; by H.W. Bissen.*

Fig. 53. Kirkegårdsmonument nr. 2, 1911, over Anton Andersen (s. 6217). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Churchyard monument no. 2, 1911, of Anton Andersen*

kort, antik dragt. Han skygger for sine øjne med venstre hånd og spejder mod det fjerne. Under relieffet henvises til Jer. 3,15 (»Jeg giver jer hyrder; de skal vogte jer med kundskab og indsigt«).

Monumentet stammer fra en periode, hvor Bissen også udførte flere andre kirkegårdsmonumenter.[99] Relieffet af Den Gode Hyrde er gentaget fra pastor Hornsylds gravmonument fra 1841 (Trinitatis Kirke, København, *DK KbhBy* 371-72), mens selve stelen svarer til den, Bissen udførte til Maribos biskop, Rasmus Møller (*DK Maribo* 84); blot er dets marmorrelief en variant over Vigerslevrelieffet. Gravmælet står nu langs det nordre kirkegårdsdige.

2) (Fig. 53), 1911, over lærer og forfatter Anton Andersen (jf. mindekrans nr. 1), *27. jan 1856, †9. juni 1911.

Granit, 167×72 cm, stele udført som en skrifttavle, der omsluttes af græslignende planter. På tavlen er personalia hugget i antikva optrukket med sort. Monumentet er »Rejst af taknemmelige Elever«. Sat langs det nordre kirkedige.

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder anvendt i beskrivelsen af Vigerslev Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Odense Amt i almindelighed jf. også s. 52-54 samt 56-59. Henvisninger til *Danmarks Kirker,* København 1933- er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen på det pågældende amt; referencer inden for Odense Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. *Rigsarkivet i Odense* (RAO). *Topografica.* Fyn i almindelighed 3. Indberetninger til Jessen Thura og Danske atlas 1743-1771. *Bispearkivet*. Skovby Herreds Breve 1529-1720 (*Bispeark*. Skovby Hrds Breve) – Synsforretninger og andre indberetninger 1631-1703 (med uddrag af regnskaber 1631-35), 1718-35 (*Bispeark*. Synsforretn.) – RAO. *Bispeark*. Indb. om kirkernes tilstand og indkomst 1664-78 mm (*Bispeark*. Indb. om kirkernes tilstand) – Indberetninger om kirker og kirkegårde 1812-30, 1831-43 (*Bispeark*. Indb. om kirker og kirkegårde) – Synsforretninger over kirker og præstegårde 1872-81, 1882-98 (*Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde*). Odense Amtsprovsti*. Korrespondance ang. Lunde, Skam og Skovby Herreder 1812-16, 1836-37 (*Provstiark*. Korresp. ang. Lund, Skam og Skovby Hrd.) – Korrespondance angående Bjerge og Åsum Herreder 1812-14 (*Provstiark*. Korresp. ang. Bjerge og Åsum Hrdr.). *Bogense provstiarkiv*. Synsprotokol 1904-2000 (*Provstiark*. Synsprot. 1904-2000). *Lunde, Skam og Skovby herreders provsti*. Synsprotokol 1844-1922 (*Provstiark*. Synsprot. 1844-1922) – Kirkesyn 1929-49 (*Provstiark*. Kirkesyn). *Pastoratsarkivet*. Synsprotokol 1862-1975 (Pastoratsark. Synsprot.). *Menighedsrådsarkivet*. Diverse sager 1753-1975 (*Menighedsrådsark*. Div. sager). *Baroniet Holstenshuus' Godsarkiv.* Materiale vedr. Afløsning af Kirketiende og tiendeydelse. (*Holstenshuus godsark*. Materiale vedr. kirketiende) – Bilag til Vigerslev og Veflinge Kirkers samt Langesøs Skovkapels synsprotokol (*Holstenshuus godsark*. Bilag) – Materialer vedr. afhændelse af bøndergårde m.m. 1891-1918 (*Holstenshuus godsark*. Afhændelse af bøndergårde m.m.)

Det Kongelige Bibliotek (KB). Kallske samling. 377. 4°. Kopi af beskrivelse over kirkerne og herregårdene i Fyn og i Langeland, af sognepræsterne til Thuras brug forfattet 1755 (*Kallske saml*. 377. 4°).

Ribe Katedralskole. David Grønlunds Samlinger C.3.3.

Nationalmuseet (NM). *Indberetninger.* Eigil Rothe 1899 (senmiddelalderlige figurer), Albert Fabricius 1935 (alterbog), Peter Kr. Andersen 1940 (inventar), Georg N. Kristiansens 1941 (prædikestol), Mogens Larsen 1985 (inventar), Bent Jacobsen 1986 (nystaffering af inventar), Lis Sejr Eriksen 2010 (inventar).

Tegninger. NM. H. A. W. Haugsted 1878 (opstalt); Eigil Rothe 1900 (akvarel af korstræ); Axel Jacobsen 1939 (snit).

Litteratur. Johannes Wendt-Larsen, *Vigerslev Sogns Kirker – Vigerslev Kirke og Langesø Skovkapel*. Udgivet af Vigerslev Menighedsråd 2009.

Historisk indledning ved David Burmeister, bygningsbeskrivelse ved Martin Wangsgaard Jürgensen, inventar og gravminder ved David Burmeister, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Kildelæsning ved Marie Louise Blyme, Cecilie Bønnelycke, Kristoffer Christensen, Bjørn Westerbeek Dahl, Kathrine Faust Larsen, Lukas Svane Nielsen og Andreas Broby Åberg-Jensen. Oversættelser ved James Manley (engelsk) og Peter Zeeberg (latin). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet december 2021.

[1] *De ældste danske Arkivregistraturer,* Kbh. 1854-1910 (ÆldDaArkReg), V, 240; *Diplomatarium Danicum*. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1938- (*DiplDan*), III, 1, nr. 107. *Danmarks Stednavne*, nr. 14. Odense Amts bebyggelsesnavne. Udg. af Stednavneudvalget ved John Kousgård Sørensen, Kbh. 1969.
[2] Jf. *Danmarks Stednavne*, nr. 14. Odense Amts bebyggelsesnavne. Udg. af Stednavneudvalget ved John Kousgård Sørensen, Kbh. 1969, 222.
[3] *DiplDan* (note 1), 7. marts 1418; Thelma Jexlev, *Vejledende Arkivregistraturer XVII. Lokalarkiver til 1559, Gejstlige Arkiver,* Kbh. 1977 II, 51.
[4] *DiplDan* (note 1), 25. juni 1421.
[5] RAO. *Menighedsrådsark*. Div. Sager. Sognepræst Anders Jensen er muligvis identisk med den »Anders de Wiisløf«, der figurerer på helligkorsgildets dødeliste. C. Nyrop, *Danmarks Gilde og Lavsskraaer fra Middelalderen* I-II, Kbh. 1899-1904, I, 191; jf. Lars Bisgaard, *En Dødeliste viser vej, Fynske Årbøger* 2002, 86 note 36.
[6] Laurits Vedel Simonsen, *Fyens Vilkaar i den saa kaldte Grevens Fejde*, Kbh. 1813, 102.

Fig. 54. Kirken gengivet i biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588-1604. I RAO. – *The church as shown in Bishop Jacob Madsen's book of visitations, 1588-1604.*

[7] »Regnskabsbog over Indtægten af Landehiælpen 1524-26«, *Danske Magazin,* 4. rk. II, 1873, 51.
[8] Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens Visitatsbog 1588-1604*, Odense 1995, 276-77.
[9] *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden*. I uddrag udg. af Rigsarkivet, 1535-1765, I-IV, Kbh. 1892-1955 (*Kronens Skøder),* II, 422-23 (17. juli 1674).
[10] RAO. *Bispeark*. Skovby Hrds breve.
[11] *Kronens Skøder* (note 9), II, 478 (30. aug. 1679).
[12] Ejerforholdet er omtalt bl.a. i 1700-tallets midte (RAO. *Topografica*. Fyn i alm 3. Indberetninger til Jessen, Thurah og Danske Atlas 1743-1771), 1826 (RAO. *Bispeark*. Indb. Om kirker og kirkegårde 1812-30) og 1910-12 (RAO. *Holstenshuus godsark*. Materiale vedr. kirketiende). Tidspunktet for selveje er nævnt i RAO. *Pastoratsark*. Synsprot. (1. okt. 1913). Der blev afholdt kommissionsforretning den 31. okt. 1910, som ønskes lagt til grund for overdragelsen til selveje, og der foreligger et notat om status for kirkeafløsningen 12. sept. 1912.
[13] RAO. *Provstiark*. Synsprot 1844-1922 samt *Holstenshuus godsark*. Bilag (dokumenter fra 1886-93).
[14] NM. *Korrespondancearkivet*.
[15] RAO. *Bispeark*. Indb. Om kirker og kirkegårde; *Provstiark*. Korresp. (under 1813).
[16] RAO. Holstenshuus godsark. Bilag.
[17] RAO. *Pastoratsark*. Synsprot.
[18] RAO. *Provstiark*. Synsprot. 1904-2000.
[19] RAO. *Bispeark*. Synsforretn.
[20] *Wendt-Larsen 2009* 8.
[21] RAO. *Provstiark*. Kirkesyn.
[22] RAO. *Provstiark*. Korresp.
[23] Lignende tykke mure påtræffes i nabokirken Veflinge (s. 6121).
[24] RAO. *Provstiark*. Synsprot. 1844-1922.
[25] Behugning i arkadens vanger kunne tyde på, at den på et tidspunkt efter opførelsen har været lukket med et gitter eller en anden form for afskærmning. Den antagelse synes bekræftet i bemærkningen om, at kirken 1846 nu var en rigtig korskirke, hvoraf det fremgår, at kapellerne i et eller andet omfang har været adskilt fra skibet. Se samme i nordkapellets arkade. RAO. *Holstenshuus godsark*. Bilag.
[26] Som i sydkapellet er kapellets arkade stedvis behugget, sandsynligvis som levn efter den bræddevæg, der o. 1863 omtales i åbningen; RAO. *Pastoratsark*. Synsprot.
[27] Tilsvarende løsning for denne placering genfindes eksempelvis i Birkende Kirke (s. 4380), Brylle Kirke (s. 3318) og som halvtagsbygning ved Pårup Kirke (s. 2661).
[28] RAO. *Holstenshuus godsark*. Afhændelse af bøndergårde m.m.
[29] KB. *Kallske Saml*. 377 4°.
[30] RAO *Bispeark*. Skovby Hrds breve samt *Provstiark*. Korresp.

Fig. 55. †Mariafigur hørende til korbuekrucifikset (s. 6204). Foto af Eigil Rothe o. 1900. – *Figure of the Virgin belonging to the chancel arch crucifix*.

[31] RAO. *Holstenshuus godsark*. Materiale vedr. kirketiende
[32] NM. *Korrespondancearkivet* (Arbejdsbeskrivelse ved Karsten Rønnows Tegnestue, 1994).
[33] NM. *Korrespondancearkivet* (Arbejdsbeskrivelse ved ingeniørfirmaet Kevest, 1986).
[34] NM. *Korrespondancearkivet* (Arbejdsbeskrivelse ved C&W Arkitekter, 2011).
[35] RAO. *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde.
[36] RAO. *Bispeark*. Indb. om kirkernes tilstand.
[37] NM. *Korrespondancearkivet* (nævnt 1940).
[38] NM. *Korrespondancearkivet* (nævnt 1983).
[39] RAO. *Provstiark*. Synsprot. 1844-1922; *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde.
[40] NM. Indb. ved Mogens Larsen (1985).
[41] RAO. *Holstenshuus godsark*. Bilag. Formuleringen er uklar, og det er ikke indlysende, om der menes indvendig kalkning eller en bemaling af inventaret. Det kunne tale for sidstnævnte, at altertavlen havde to lag egetræsådring, og det ældste må være fra tiden før 1910 og svarer muligvis til malearbejdet 1859.
[42] Denne indretning af kirken er typisk for tiden, og navnlig på Nordfyn blev mange kirker indrettet efter samme idealer, eksempelvis Nørre Sandager Kirke, (s. 5791). Se også Ebbe Nyborg og Birgitte Bøggild Johannsen, »Herregård og kirke«, Per Kr. Madsen et al (red.) *Herregården. Menneske – samfund – landskab – bygninger,* Kbh. 2005, III, 278-81.
[43] C. T. Engelstoft, *Kirkerne i Fyens Stift (Tillæg til Jacob Madsens Visitatsbog*). Begyndt 1853. Manuskript i NM, 66.
[44] NM. Indb. ved Mogens Larsen (1985) med henvisning til en kongelig tilladelse af 29. juni 1804.
[45] If. netversionen af Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks middelalderlige altertavler*, Odense 2009, genstand FY.04.24.03 (www.altertavler.dk).
[46] Sys Hartmann (red.) *Weilbach. Dansk Kunstnerleksikon,* Kbh. 1994-2000, I, 317.
[47] *Engelstoft 1853 f* (note 43), 52.
[48] RAO. *Holstenshuus godsark*. Bilag samt Afhændelse af bøndergårde. Oprindeligt var det ønsket, at Marie Krabbe skulle male en kopi efter en skildring af *Bruden venter på Brudgommen,* som hun tidligere havde malet til en kirke under Clausholm.
[49] NM. Indb. ved Bent Jacobsen (1986).
[50] Ribe Katedralskole. *David Grønlunds Samling* C.3.3.
[51] NM. Indb. ved Eigil Rothe (1899) samt RAO. *Menighedsrådsark*. Div. sager.
[52] Finn Grandt-Nielsen, *Fynsk kirkesølv* (Fynske Studier XII), Odense 1983, 66.
[53] Chr. A. Bøje, *Danske guld og sølv smedemærker før 1870*, Kbh. 1979-82, II, nr. 4150.
[54] *Bøje 1979-82* (note 50) nr. 4095.
[55] *Wendt-Larsen 2009* 21 og RAO *Pastoratsark*. Synsprot (under 1883).
[56] M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige Døbefonte,* Kbh. 1941, 108-11.
[57] Brugen af et Bertel Thorvaldsen-forlæg førte til, at man allerede kort efter 1800-tallets midte mente, at selve fonten var udført efter model af ham, jf. RAO. *Pastoratsark*. Synsprot (under 1862) og *Wendt-Larsen 2009* 19-21.
[58] *Wendt-Larsen 2009* 21.
[59] NM. Indb. ved Eigil Rothe (1899) og indb. ved Peter Kr. Andersen 1940).
[60] Jan Friedrich Richter, *Claus Berg. Retabelproduktion des Spätmittelalters im Ostseeraum,* Berlin 2007, 171 og n496.
[61] *Engelstoft 1853 f* (note 43), 53.
[62] Jf. *Richter 2007* (note 57), 79 ff.
[63] Ifølge oplysning i NMs inventarprotokol under inv. nr. D4529-30.
[64] Eksempler på skildringer af Gud Fader som i prædikestolens relief er: Jacob Cornelisz van Oostsanens træsnit fra o. 1523 (*New Hollstein* nr. 140) Hans Wechtlins træsnit fra 1508 (*Passavant* 331.21) og Urs Grafs stik efter Martin Schongauer fra 1506 (*Hollstein* nr.

9,2). Det er en tendens i navnlig nordeuropæisk grafik fra tiden efter 1550, at der enten kun alluderes til Gud Fader igennem det nederste af en skybræmme, eller at han repræsenteres ved sit navn, snarere end igennem en afbildning.

[65] Crispijn van de Passe har i øvrigt overtaget skildringen af Maria, Maria Magdalene og Johannes fra Cornelis Corts kobberstik fra 1568 efter Giulio Clovio; Mandred Sellink, *The New Hollstein Dutch and Flemish Engravings, Etchings and Woodcuts ca. 1450-1700*: *Cornelis Cort*, Rotterdam 2000 (*New Holl. (Cort)*), nr. 63.

[66] *New Holl. (Cort)* (note 62), nr. 74. Da billedskæreren også benyttede et forlæg af Crispijn I van de Passe til relieffet af Korsfæstelsen, blev det under Stubberup Kirke (s. 5769) foreslået, at udgangspunktet var dennes kopi efter Cort. I van de Passes stik holder Kristus imidlertid sit kors i modsatte hånd.

[67] Billedskæreren har muligvis selv spejlvendt kompositionen, eftersom han skar den retvendt i Stubberup Kirkes prædikestol (s. 4769). Dieter Beaujean, *Hollstein's German Engravings, Etchings and Woodcuts,* Rotterdam 2004-06, nr. 1485. Et eksemplar af træsnittet er i British Museum, London (inv.nr. 1874,0711.1943). Dette træsnit er atter en fri kopi – eller variant – over Albrecht Dürers snit fra *Den Lille Passion*, 1508-11.

[68] Det hængestykke, der har bogstaverne »NO«, er fornyet under istandsættelsen af prædikestolen. Det originale stykke blev indsendt til Nationalmuseet (inv.nr. D13157).

[69] NM. Indb. ved Georg N. Kristiansen (1941).

[70] NM. Indb. ved Lis Sejr Eriksen (2010).

[71] NM Indb. ved Georg N. Kristiansen (1941).

[72] Forbindelsen til genstandene i Stubberup og Dalby er oplyst af redaktør ved Danmarks Kirker, Lasse Jonas Bendtsen. Det er endvidere værd at overveje, om samme billedskærerværksted kan have udført Anders Eggerts epitafium fra 1621 i Skt. Laurentii Kirke, Kerteminde (s. 2021).

Fig. 56. Indre set mod øst. Foto af Peter K. Andersen 1940. – *Interior looking east.*

[73] Oprindeligt var der indrettet seks lukkede stole (med bræddegulv) og 30 åbne stole (stående direkte på flisegulvet) i skibet og i alt 38 stole i de to kapeller; RAO. *Pastoratsark*. Synsprot.
[74] RAO. *Pastoratsark*. Synsprot. Arbejdet havde været planlagt allerede fra 1885, jf. *Provstiark*. Synsprot 1844-1922; *Bispeark*. Synsforretn. vedr. kirker og præstegårde.
[75] Erich Pontoppidan og Hans de Hoffman, *Den danske Atlas* (*DaAtlas*), VI, Kbh. 1774, 617.
[76] Ribe Katedralskole. *David Grønlunds Samling.* C.3.3; *Engelstoft 1853* (note 43), 52, RAO. *Pastoratsark*. Synsprot. Samt NM. Indb. ved Albert Fabritius (1935).
[77] RAO. *Pastoratsark*. Synsprot. Herskabsstolen er beskrevet i forlængelse af en omtale af, at man under ombygningen 1846 fjernede »en del vanzirende tilbygninger«; angiveligt herunder også herskabspulpituret. Stolen stod dog fortsat i koret 1855, jf. *Engelstoft 1853 f* (note 43), 51.
[78] Den Danske Orgelregistrant.
[79] RAO. *Holstenshuus godsark*. Bilag. Dispositionen er optegnet 1890 af orgelbygger Frederik Nielsen, Aarhus, i forbindelse med fremsendelse af et overslag på ombygning. Her konstaterede han, at »Den største mangel er, at principalen mangler de to dybeste oktaver, og dernæst at der savnes en bordun 16 fod og en fløjte 4 fod. Orglets tone bliver derfor 'tynd og snigende'. Ved udvidelsen kræves mere plads til orglet og vindlade og orgelhus skal ombygges for at give plads til de nye piber.«.
[80] Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.
[81] De ældre, nygotiske salmenummertavler ses stadig opsat i kirken på et fotografi fra 1940 i NM (fig. 56).
[82] Konkret kan kopisten have kendt maleriet fra Den Kgl. Malerisamling, nu Statens Museum for Kunst (inv. nr. KMSsp720).
[83] Baurenfeinds kobberstik af Christian III er ifølge indskriften »Stukket efter Originalen paa det Kongl. Kunstkam(m)er i Kiøbenhavn«, som tilsyneladende er gået tabt, jf. også A. Struck, *Portraiter af det danske kongehuus,* Kbh. 1882, nr. 115.
[84] *Wendt-Larsen 2009* 27-29.
[85] *Engelstoft 1853 f* (note 43), 52 samt RAO. *Pastoratsark*. Synsprot.
[86] *Wendt-Larsen2009* 26-27.
[87] *Wendt-Larsen 2009* 26.
[88] KB. *Kallske Saml*. 377 4°. HofmFund, V, 1760, 298 anfører, at klokken blev skænket af Tønne og Carl Bryske, der i fællesskab ejede Langesø, men nævner ikke Hr. Simon.
[89] KB. *Kallske Saml*. 377 4° samt afskriften af den anonyme »Fortegnelse over de Epitaphier og Inscriptioner, som ieg ved nøyeste Efftersyn har befunden udj Wigerslew og Wøflinge Kirker«, i NM. *Antikvarisk-Topografisk arkiv*. De to kilder er ikke fuldstændigt enslydende, idet førstnævnte ikke medtager støberoplysningen og årstallet.
[90] *DaAtlas* (note 72) VI, 617.
[91] Afskrift af en anonym »Fortegnelse over de Epitaphier og Inscriptioner, som ieg ved nøyeste Efftersyn har befunden udj Wigerslew og Wøflinge Kirker«, i NM.
[92] Dateringen er foreslået af Erik Horskjær i J. P. Trap, *Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*. 5. udg., Kbh. 1953-72, XII, 392.
[93] »Ejler Brokkenhuses Antegnelser«, *Samlinger til Fyens historie* 6, 1873, 320.
[94] Chr. Axel Jensen, *Danske adelige Gravsten*, I-II, Kbh. 1951-53, kat. nr. 222
[95] *Jensen 1951-53* (note 88) I, 160 og Hanne Honnens de Lichtenberg, *Tro, håb og forfængelighed. Kunstneriske udtryksformer i 1500-tallets Danmark,* København 1989, kat. nr. A14.
[96] Ejler Brokkenhuses Antegnelser«, *Samlinger til Fyens historie* 6, 1873, 320.
[97] Ejler Brokkenhuses Antegnelser«, *Samlinger til Fyens historie* 6, 1873, 333. Carl Bryske blev derimod begravet i Søndersø Kirke.
[98] RAO. *Provstiark*. Korresp. ang. Bjerge og Åsum hrdr.
[99] Vedel Simonsen betalte 300 rdlr. for monumentet, som Bissen påbegyndte 8. maj 1840. To replikker af relieffet, den ene ufuldendt, blev solgt på Bissens dødsboauktion, jf. Haavard Rostrup, *Billedhuggeren H. W. Bissen 1798-1868*, København 1945, I, 196-201, II, kat. nr. 215.

VIGERSLEV CHURCH

Vigerslev first appears in the sources in the 1300s, while the church is mentioned in 1418. After the Reformation in 1536 the church was Crown property and remained so until 1674, when Anna Margrethe von Götzen of Findstrup (now Holstenshus) was granted the advowson of Vigerslev with its annexe Veflinge and the churches in Fraugde (p. 3517), Ulbølle, Vester Skerninge and Svanninge. As early as 17th February 1675 von Götzen transferred the advowson of Viger-

slev and Veflinge churches to Bendix Hans von Buchwald of Langesø and the church belonged to the latter manor, Langesø (from 1779 as part of the Barony of Holstenshus) until it passed into freehold in 1913.

Building. The oldest part of the church is the Romanesque nave, built of granite ashlars, as the building was rebuilt and expanded several times in the course of the Late Middle Ages in brick. The order of these works is no longer quite clear. The nave was vaulted, in the east the chancel was demolished and a nave-chancel was built instead, while on the south and north side of the nave respectively a chapel was built. A tower was added in the west and a porch was built on the south side of the tower. All these works were done in the course of the 1400s and the first years of the 1500s.

Furnishings. The oldest of the furnishings is as usual the Romanesque font, of which only the basin is preserved. The only other item of medieval furnishing in the church is the chancel arch crucifix from c. 1520, which bears witness to the great influence of Claus Berg on the Funen woodcarving art in the decades up to the Reformation. However, two figures from a (†)cabinet altarpiece are now in the National Museum. In the second half of the 1500s this was replaced by a †catechism altarpiece and the churchwarden Tønne Bryske of Langesø donated a †soundboard canopy in the period up to 1590. That year Bishop Jacob Madsen visited the church and also noted that there were two †sacring bells in a spire above the chancel, two †bells in the tower and a tower clock whose face has the date "1590".

The pulpit is from 1616 and is an elegant example of the Funen High Renaissance. The altar candlesticks are also from the 1600s.

Most of the church silver is from the 1700s, including the chalice from c. 1700, a wafer box with the arms of Henrik Juel and Edel Rodsteen Dyre of Elvedgård, which was however originally donated to the annexe church in Veflinge and Rasmus Rasmussen Møller's paten from 1766. The oldest bell was cast in 1783 by D. C. Herbst, Copenhagen.

In 1804 the chancel was refurnished with a new Communion table some distance from the east wall, so that during the prayers the parson could stand behind the table with his face turned towards the congregation. This Pietist-inspired approach was abandoned again in 1836 with the acquisition of the present Communion table. At this time or during the refurbishing of the church in 1846-47 the parish clerk's chair and confessional were installed on each side of the Communion table, where the panelling with the round-arched entrances to the pews is one of the very few preserved examples of this way of arranging the chancel. From the refurbishing of 1846-47 come also the pewter font (no. 2), the pews and the door wing between porch and nave.

The furnishings are in a colour scheme from 1985 by the conservator Mogens Larsen. The colours are matched to the pulpit, which since the main refurbishing of 1941 has stood in its original Renaissance paintwork of red, brown and green.

Sepulchral monuments. The church's antique sepulchral monuments consist of four tombstones. Two are Gothic, on the one hand a now smooth-worn stone that is used as a flagstone at the door of the porch, on the other the Odense Ornamentist's well preserved tombstone of Antonius Bryske of Langesø. This originally lay by the open masonry †burial beneath the chancel that the family at Langesø used. In addition two tombstones are preserved from the 1600s with worn-down inscriptions. A sepulchral tablet for Jørgen Federsen and his wife Margrete Pedersdatter Falster is from 1724.

In the churchyard stands a monument to the parson Boesen, made in 1842 by H. W. Bissen. In addition one finds the author Anton Andersen's tombstone from 1911.